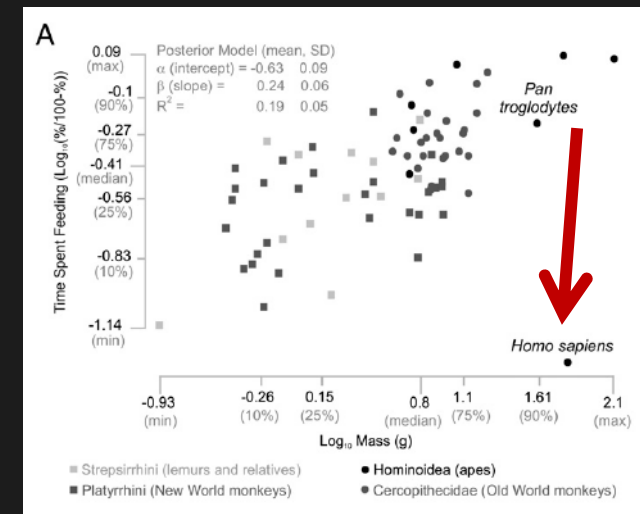
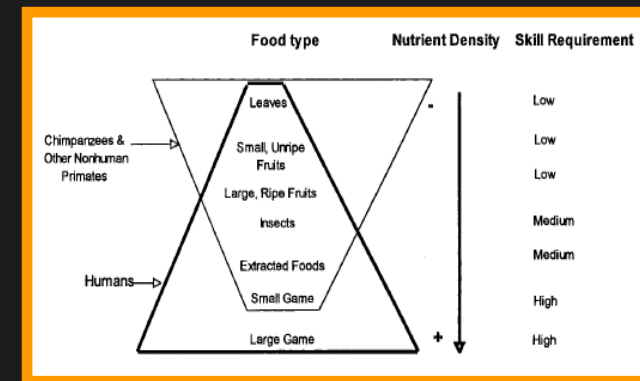

Ekologie člověka (= ekonomie)

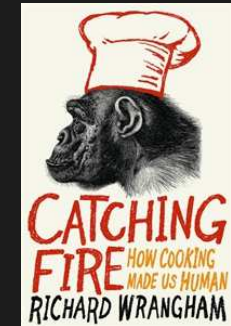

Ekologie člověka

- srovnávací ekologie lidoopů a LS: hominizace ~ doplněk velkých savců a hlíz do výživy → nezbytná technologie a zkušenost (~ děti: sběr plodů → extrakce hlíz apod. → lov)
- univerzálně rozšířené vaření potravy (méně u Inuitů? – vitamin C???) ~ 250 (-600?) kya (nebo ještě dřív – redukce čelistí a zubů u *H. ergaster* 1.9 Mya???) → ranější odstavování mláďat, než by odpovídalo velikosti těla
- + „specializace“ na nejkvalitnější dostupné zdroje rostlinné i živočišné (LS: 30-80 % masa, z toho více než 50 % obratlovců x šimpanzi: 2 % masa; žádná lidská populace se neživí listím) → nástroje (+ extrémně zkrácené zadní střevo člověka)

Ekologie člověka

HOMININ COOKBOOK

Evolution of our diets and food preparation techniques.

● ● ● Estimated cranial capacity
(range: 385 — 1350 cm³)

A – Australopithecus

H – Homo

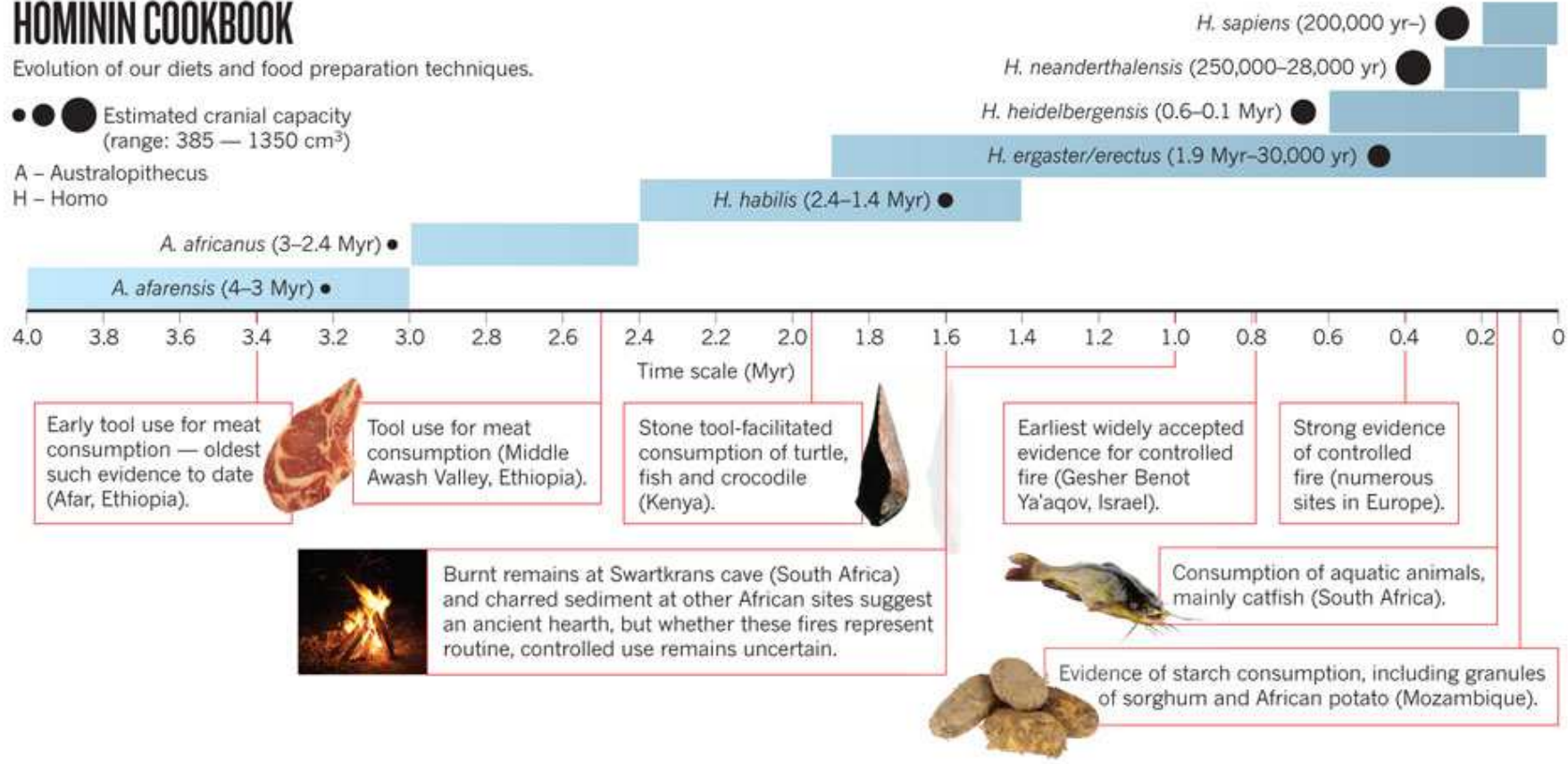

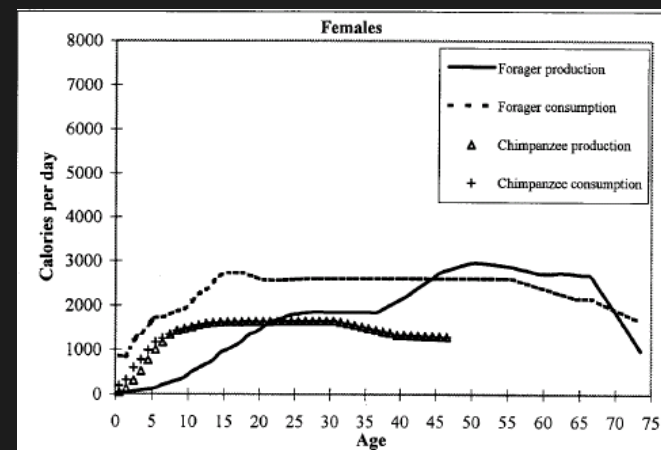
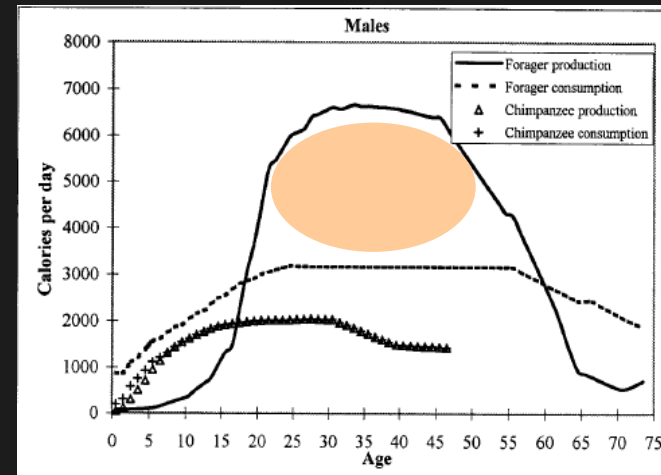
TABLE 1. LIFE HISTORY PARAMETERS OF HUMAN HUNTER-GATHERERS AND CHIMPANZEES

Group	Probability of Survival to Age 15	Expected Age of Death at 15 (years)	Mean Age at First Reproduction (years)	Mean Age at Last Reproduction ^b (years)	Interbirth Interval ^a (months)	Mean Weight Age 5 (kg)	Mean Weight Age 10 (kg)
Humans							
Ache female ^d	0.61	58.3	19.5	42.1	37.6	15.7	25.9
Ache male	0.71	51.8				15.5	27
Hadza female ^e	0.58	54.7				15.5	20
Hadza male	0.55	52.4				14.2	21.2
Hiwi female ^f	0.58	51.3	20.5	37.8	45.1	18	29.8
Hiwi male	0.58	51.3				16.4	33.6
!Kung female ^g	0.6	56.5	19.2	37	41.3	14	19.5
!Kung male	0.56	56.5				16	22.5
Forager mean ^c	0.60	54.1	19.7	39.0	41.3	15.7	24.9
Chimpanzees							
Bossou female ^h					51		
Bossou male							
Gombe female ⁱ	0.545	32.7	14.1		64.6	10	21
Gombe male	0.439	28.6				10	24
Kibale female ^j	0.805	35.6			68		
Kibale male	0.408	40.6					
Mahale female ^k			14.6		72		
Mahale male							
Tai female	0.193	23.8	14.3		69.1		
Tai male ^l	0.094	24					
Chimpanzee mean	0.35	29.7	14.3	27.7**	66.7	10	22.5

vyšší fertilita lovců-sběračů (LS) než šimpanzů!

Ekologický sexuální dimorfismus

- nadprodukce zdrojů dodávaných dospělými muži (18-55 let)
- zkrácení meziporodních intervalů (LS: 37-45 měsíců x šimpanzi: 65-72 měsíců) ← samice může *snížit* produkci potravin během laktace (podpora samce a postreprodukčních helperů)
- **muži** – lov, sběr medu, velkorozměrné farmaření („chození do práce“)
- **ženy** – sběr, malorozměrné farmaření, domácnost, děti
- větší význam sběru ~ rovnoprávnost žen (x monopolizace zdrojů muži po zemědělské revoluci) ~ větší sklon mužů užívat lov k reklamním účelům

Ačeové, Hiwiové, Hadzapové
vs. šimpanzi

Ekonomie = ekologie člověka

- 1. tropičtí lovci a sběrači
- 2. stepní a pouštní lovci a sběrači
- 3. lovci a rybáři v lesích mírného pásma
- 4. specializovaní usedlí rybáři
- 5. arktičtí lovci mořské zvěře
- 6. severští lesní lovci a chovatelé sobů
- 7. tundroví chovatelé sobů
- 8. tropičtí a subtropičtí ruční zemědělci
- 9. stepní a horští ruční zemědělci
- 10. ruční zemědělci v lesích mírného pásma
- 11. stepní a pouštní kočovní chovatelé dobytka
- 12. plužní zemědělci → industriální společnost

Lovci-sběrači (*hunters-gatherers, foragers*)

- model pro původní lidstvo???
- staří LS nemohli potkat zemědělce (v dnešní době jsou výsledky kontaktu různé: Mbutiové: bantuský jazyk x Hadzapové: pouze výměna masa a medu za železo a tabák)
- dnešní LS mají mnohem složitější technologie (kajaky-harpuny, sítě, koně po r. 1700)
- cca 480 společností, které užívají méně než 10 % domestikované potraviny

distribuce LS není ekologická, ale historická: v Evropě lze být LS, ale zemědělství tu převládlo už dávno; v JZ Severní Americe a v Austrálii lze být LS, ale zemědělství tam nevzniklo a dlouho ani neproniklo

Šimpanzi a lovci-sběrači (LS)

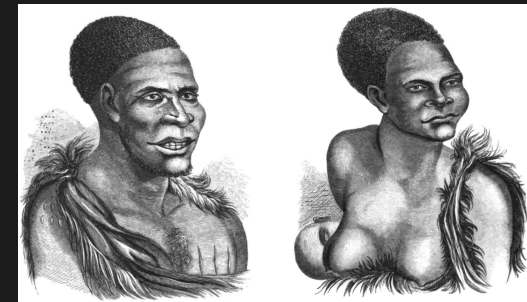
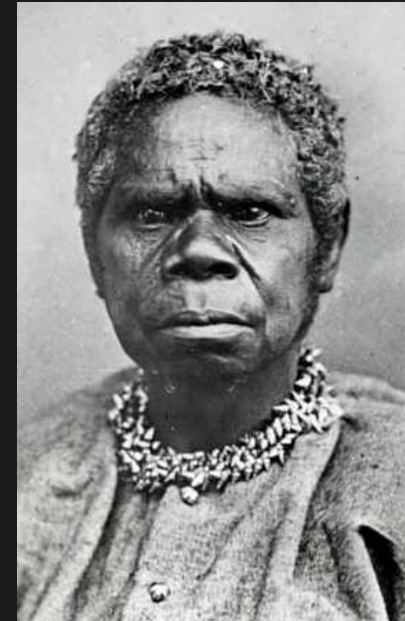
- lze srovnávat kulturu šimpanzů a lidských lovecko-sběračských (LS) populací???
1. recentní LS skoro nejsou
  2. není jasné, zda jsou LS opravdu primitivní (obvykle koexistují s místními zemědělci, známe i druhotné LS)
  3. lidoopi a LS obvykle nejsou sympatričtí a žijí v různých ekologických podmínkách (LS často v savanách) – nejnadějnější jsou pygmejové ve střední Africe
  4. lidoopi vyhynuli na většině svého recentního areálu (orangutani v Asii)

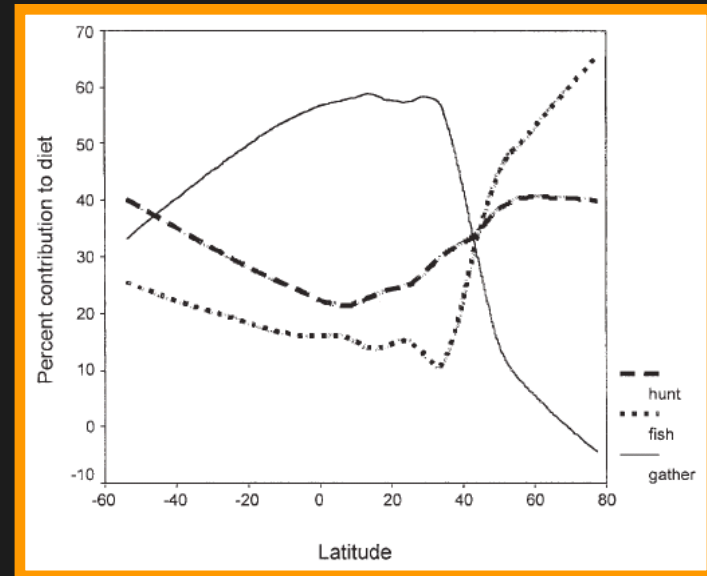
Tasmánci

- cca 40 kya, posledních 8-10,000 let v úplné izolaci (až do 18. století)
- cca 4000 lidí (~ Trhové Sviny) v tlupách o 70-85 lidech, kočovníci, hlavním zdrojem potravy mořské pobřeží (měkkýši – potápivé ženy, ptáci, lachtaní mláďata – kanoe) + malí klokani
- **Ztratili (?)** bumerangy a vrhače oštěpů, kamenné nástroje s násadami, kostěné nástroje → rybářské háčky, šití (sítě, oblečení), nechovali psy, nedokázali rozdělat oheň (ale uměli ho užívat a přenášet mezi tábory), patrně neměli složitější náboženství (žádné skalní umění)
- kultura srovnatelná s neandertálskou (počet nástrojů srovnatelný se šimpanzími)
- nejjednodušší známá materiální kultura (~ druhotně zjednodušená varianta australských LS ← jiné podmínky, malá a řídká populace ~ „kulturní drift“)

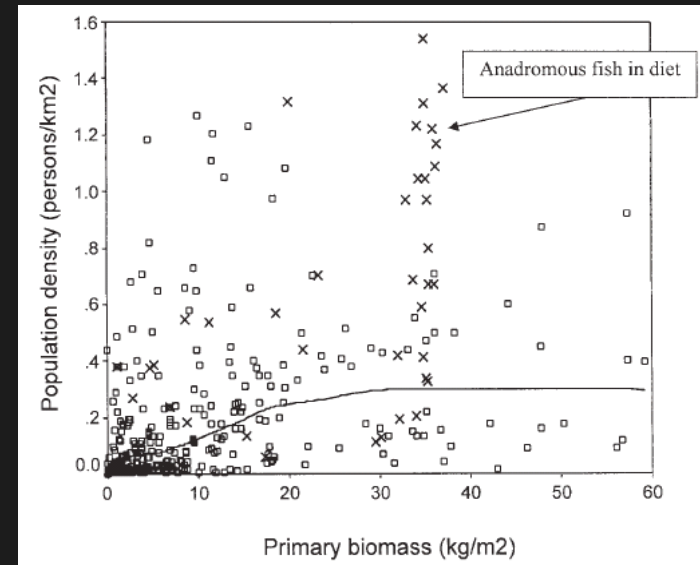
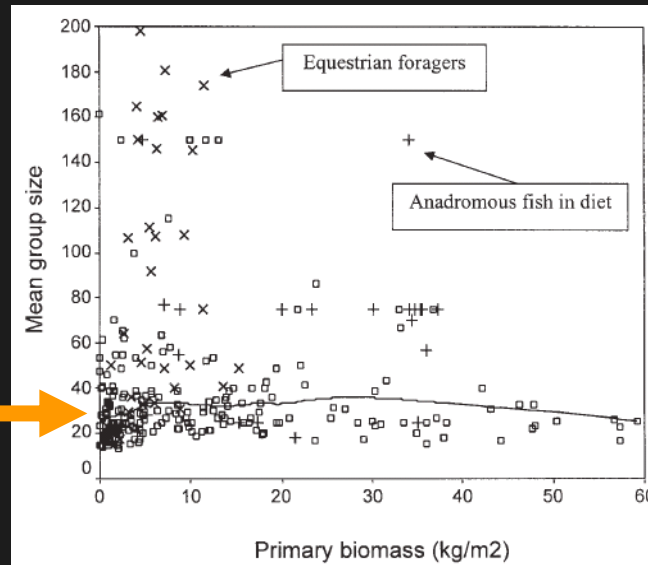

Lovci-sběrači

- rozšíření a populační ekologie odpovídají predikcím (podíl lovu a rybolovu závisí na zeměpisné šířce)
- výjimky v Severní Americe: rybáři specializovaní na anadromní ryby (lososy), recentně lovci bizonů na koních

- cca 30 lidí/skupina
- x 150 lidí dle evoluční psychologie

Lovci-sběrači

- obvykle mobilní (25 % sedentárních, rybáři usedlejší): nežijí v „marginálních habitatech“ (mírný rozdíl LS x zemědělci způsobují arktičtí LS)
- spíše multilokální a bilaterální než patrilokální a patrilineální (~ lidoopi, kromě extrémně filopatrických samců šimpanzů a bonobů)
- různý podíl polygynie (10 % monogamních společností, 60 % mírně polygynních, 30 % silně polygynních s více než 20% polygynií: nejvíc u gerontokratických Austrálců)
- významně významnější lov v Americe (málo významných domestikantů)

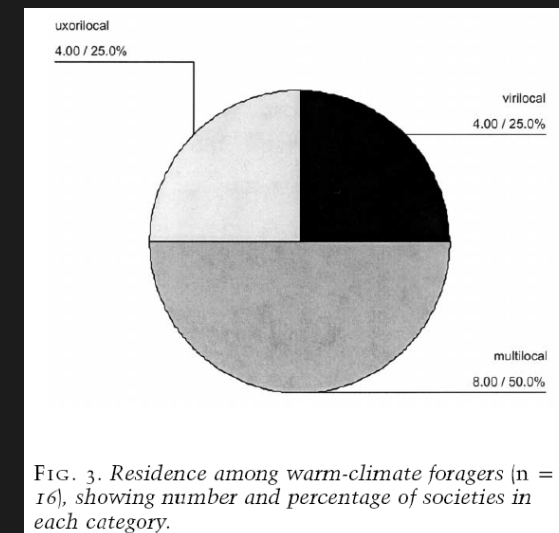
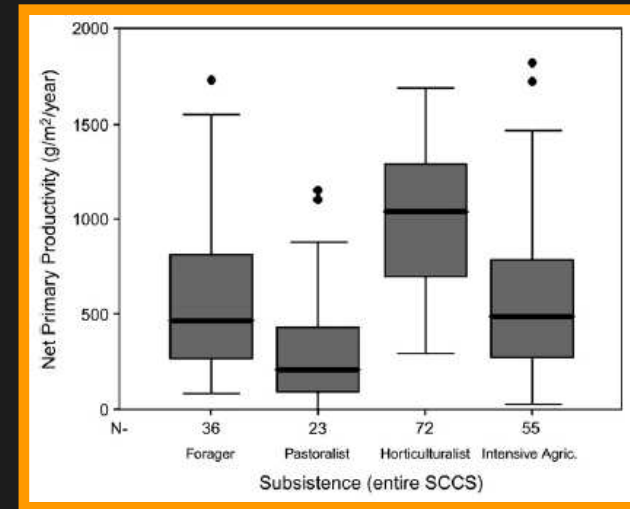

FIG. 3. Residence among warm-climate foragers (n = 16), showing number and percentage of societies in each category.

Lovci-sběrači

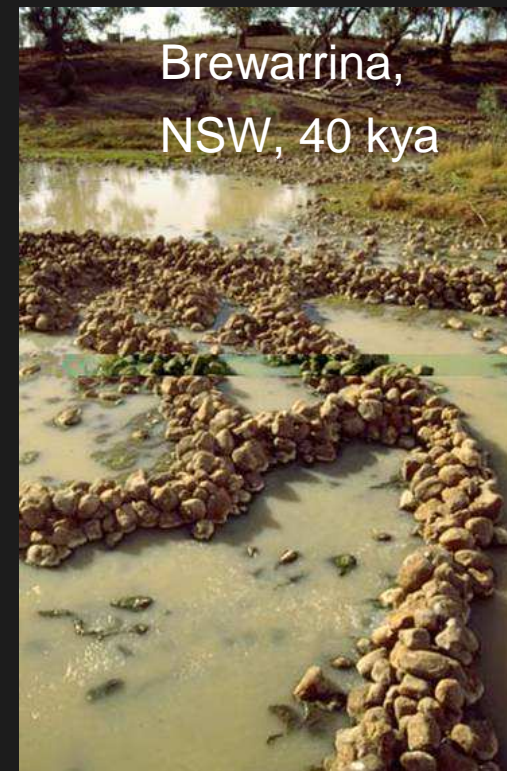
- 1. **původní, bez kontaktu (nebo v periodickém kontaktu) se zemědělci** (do současnosti v Austrálii, na Andamanách a v části Ameriky → na západním pobřeží Severní Ameriky bohatí rybáři se sociálně strukturovanou usedlou společností)
- x severní Austrálie: dlouhodobý kontakt s Novou Guineou, stejné klima, novoguinejské plodiny tam rostou divoce ... + periodický kontakt s Indonésií (námořníci lovíci sumýše → australsko-makassanský pidgin)

Austrálie

- výhradně LS (x kontakty se zemědělci z Nové Guineje a Indonésie) x „akvakultura“ (úhoří pasti)
- „holocénní intenzifikace“ = démická expanze LS s dingem, komplexnějšími nástroji a pama-nyunganskými jazyky

Rozšíření prehistorického zemědělství a LS

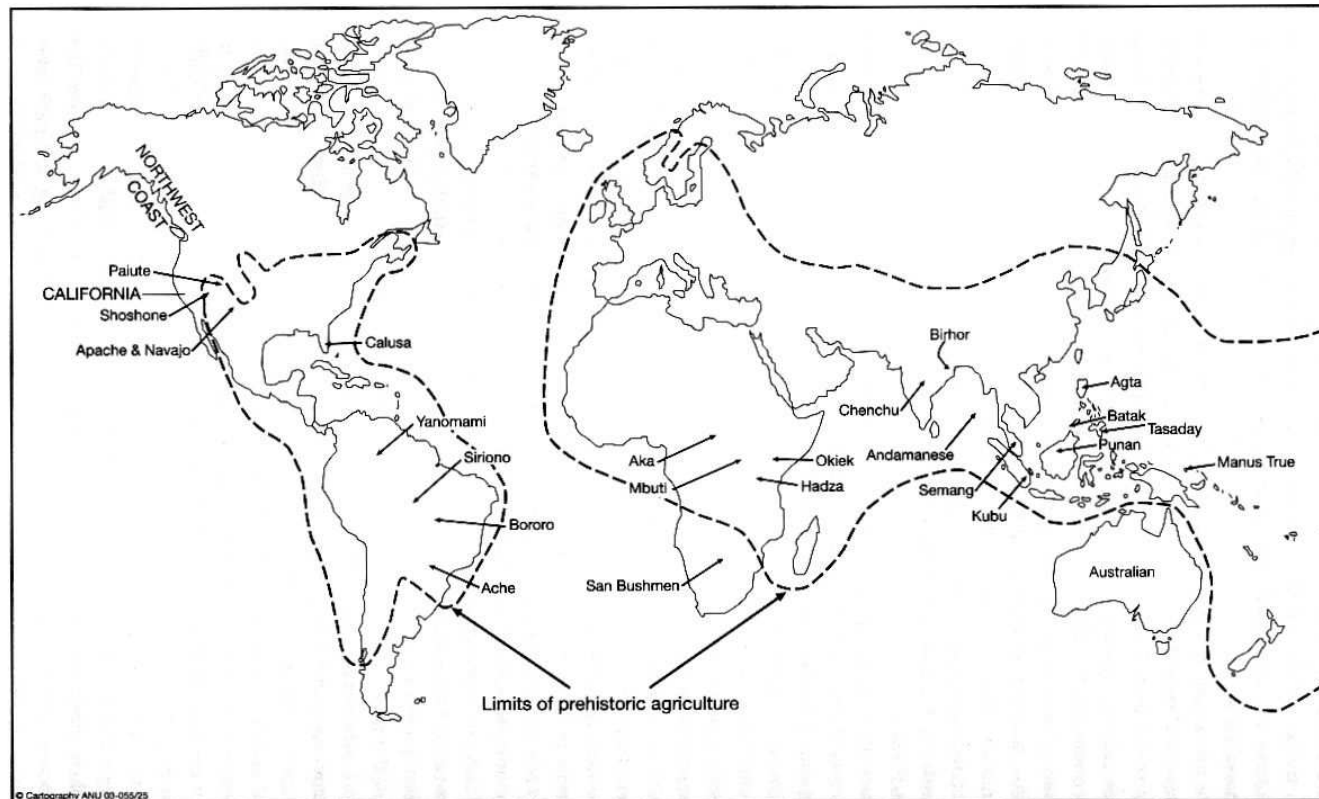
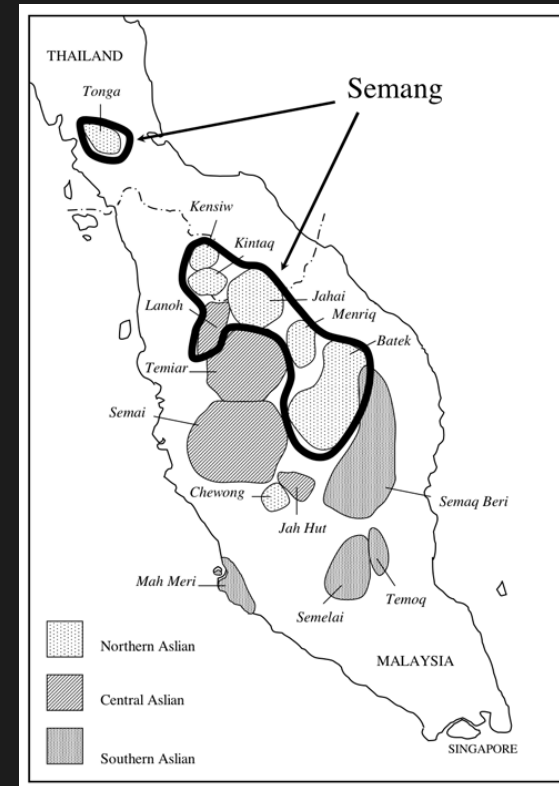

Figure 2.5 Locations of existing and recent hunter-gatherer groups within agricultural latitudes, showing examples of the three main historical types, and also the limits of prehistoric farming societies.

Lovci-sběrači

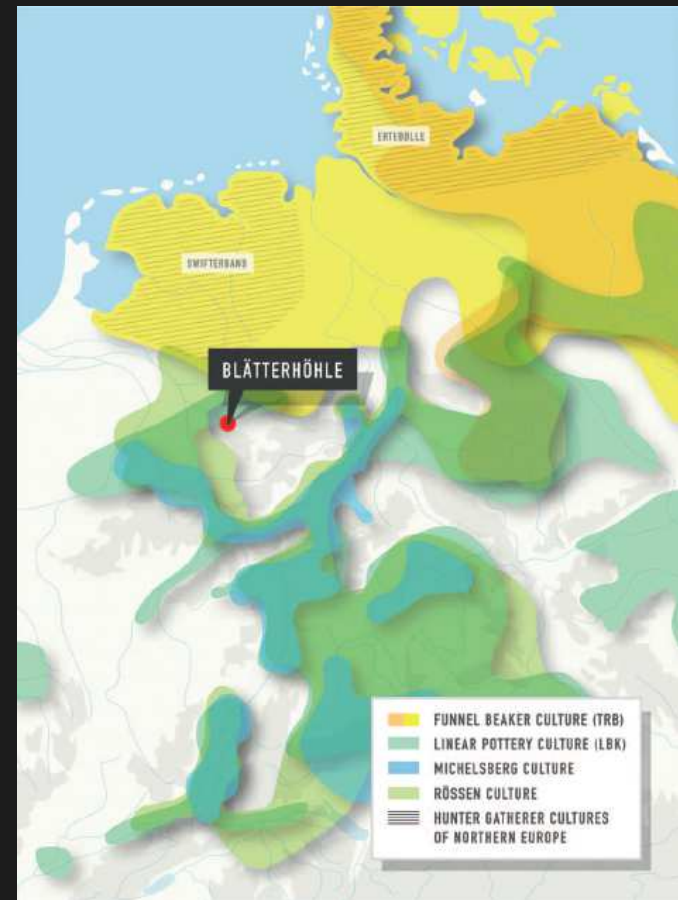
- 2. **uvnitř zemědělských oblastí** (Sanové, Hadzapové, pygmejové, izolované populace v Malajsii a na Filipínách)
- „*immediate return system*“ – sdílení, chybí akumulace potravy a vlastnictví
- často dlouhodobá koexistence se zemědělci (specializace – Semangové a Senoiové v Malajsii 4000 let)

Blätterhöhle (Německo)

dlouhodobá koexistence (5-3 kya)
mezolitických LS, neolitických
zemědělců (např. lineární
keramika, LBK), neolitických LS-
rybářů

Lovci-sběrači

- 3. **druhotní LS** (pocházejí ze zemědělských populací): Moriorové, Maoři na jižním ostrově NZ, části východní Afriky, jižní Indie, Bornea, Nové Guineje, Severní Ameriky, např. severní Uto-Aztékové)
- → oblasti nevhodné pro zemědělství, **anebo** specializace:
- specializovaní rybáři, sběrači sága (JV Asie, Nová Guinea), sběrači medu (Dorobové v Keni)

Lovci a sběrači

- **tropické a subtropické pralesy:** primitivní obydlí (i na stromech), minimální oděv, luk a šípy (často otrávené), někdy i foukačky, zašpičatělé hole pro sběr hlíz apod., psi
- tropy Asie (např. Veddové, Semangové, Aetové), Afriky (pygmejové) a Jižní Ameriky (např. Borórové)

Lovci a sběrači

- **tropické pobřeží** ~ odpovídají pralesním LS, ale vysoký podíl rybolovu, více usedlý způsob života
- Andamanci, donedávna i JV Asie a Rjúkjú

Lovci a sběrači

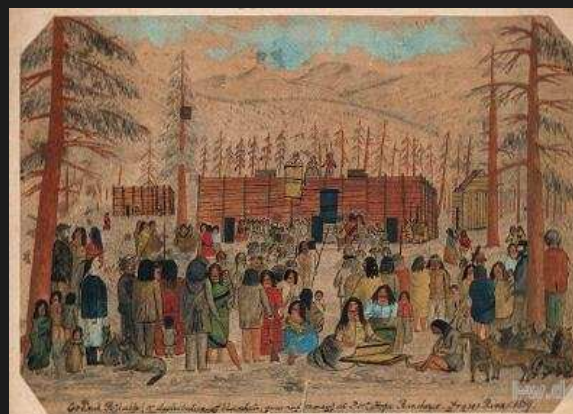
- **stepi a polopouště:** vysoká pohyblivost, kolektivní honba, vrhací zbraně (praky, oštěpy, bumerangy, lasa), lehká přechodná obydlí
- Austrálci, Sanové, Botokudové, donedávna řada etnik v Americe (lov lam a bizonů); nedávná adopce koní (Severní Amerika, Patagonie); Kalifornie – specializace na sběr „vodní rýže“ (*Leersia oryzoides*)
- **horské typy** (recentně JZ Čína, např. Tulungové): hodně lovu a rybolovu, sezónní migrace (zimní rybářské, letní lovecko-sběračské)

Lovci a sběrači

- **říční a mořští rybáři mírného pásma** – donedávna Tasmánci, Ainové (Sachalin, Kurily, Hokkaidó: sítě, rybářské vidlice, čluny, luky a otrávené šípy), Ohňová země (sběr měkkýšů, lov ptáků a tuleňů), velké sibiřské řeky (Ob, Amur: Chantové, Mansové, Nivchové)
- **pacifické pobřeží Severní Ameriky (Haidové, Tlinkitové):** specializace na tažné lososy, usedlí, majetková nerovnost (*potlače*), otroctví

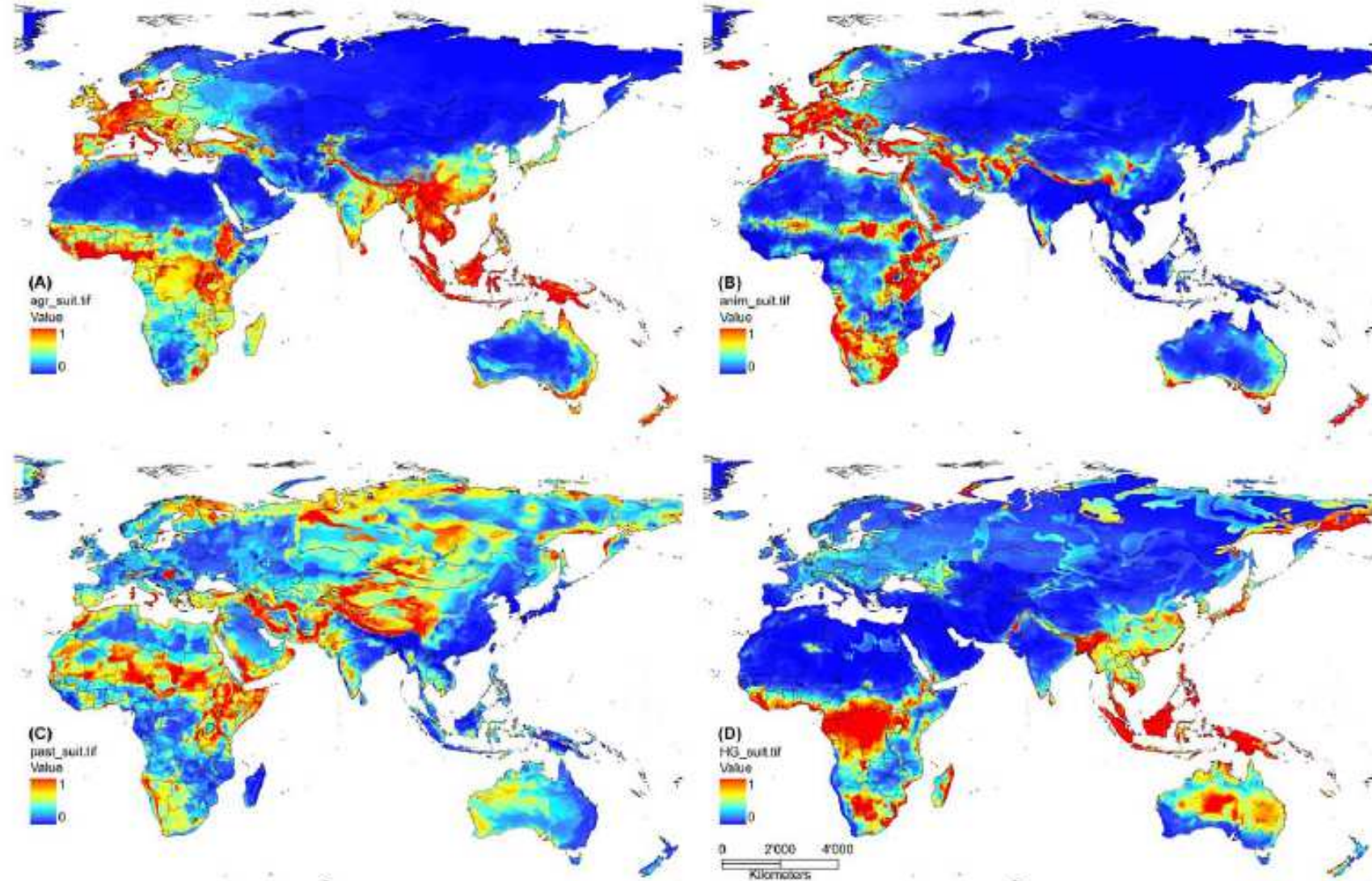

Lovci a sběrači

- **lesy mírného pásma** – S. Amerika (Na-Denéové) i Sibiř (Jukagirové): malá specializace, říční lodě, sněžnice, zimní x letní obydlí (zemnice a polozemnice x lehké kuželovité stavby)
- **lesotundra a tundra** – lov sobů a pižmoňů (luk a šípy, „sobvábnička“)
- **arктиčtí lovci** (Čukčové, Korjaci, Eskymáci): usedlí (zemnice, sněhové iglú) lovci velkých savců, kamenné tukové lampy, kožené kajaky, psí spřežení, uzavřený oděv

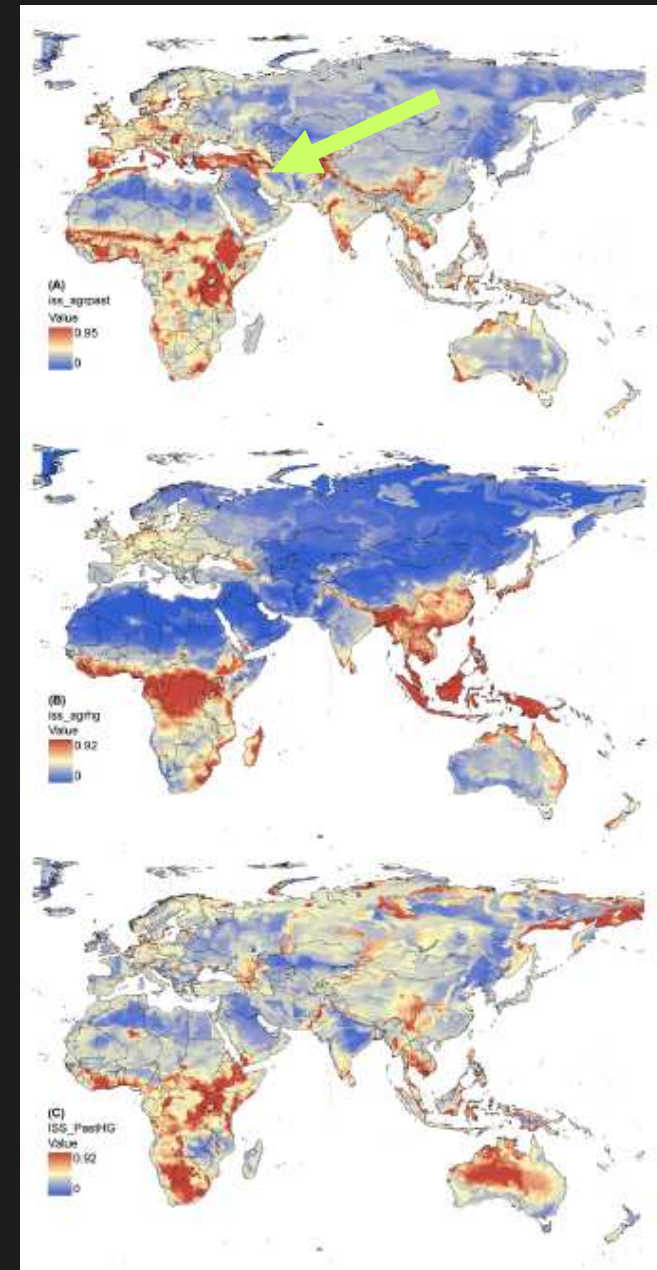

Figure 1. Modelled "suitability" (probability of occurrence, Maxent) for (A) agriculture, (B) sedentary animal husbandry, (C) nomadic pastoralism, and (D) hunting and gathering.
 doi:10.1371/journal.pone.0010416.g001

Překryv vhodných oblastí

- zemědělci + pastevcí
- zemědělci + LS
- pastevcí + LS
- → zdroj konfliktů
(Kain a Abel)

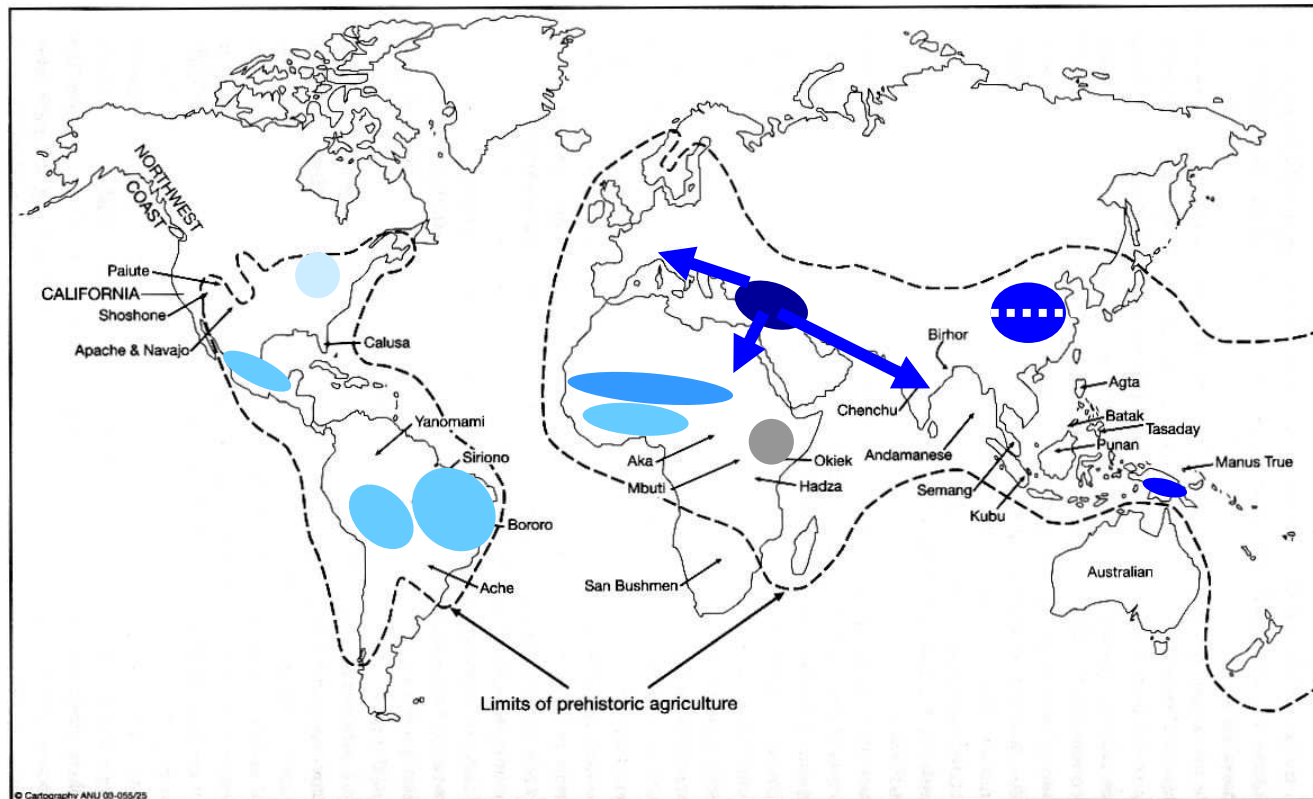

Vznik produkce potravin

- zemědělství a LS jsou alternativní strategie – je možný přechod oběma směry (Polynésie, jižní Švédsko 3000 BC: zemědělství, 2700 BC: LS, 2300: zemědělství)
1. pokles potravy pro lov a sběr (zdecimování fauny)
  2. změny klimatu (šíření cereálií v Urodném půlměsíci)
  3. vývoj technologie
  4. hustota populace (důsledek i příčina produkce potravin)
  5. komparativní výhody zemědělců vůči LS (hustota populace, „domestikované“ choroby, technologie, specializovaní vojáci)

Vznik produkce potravin (zemědělství)

© Cartography ANU 03-05/25

Figure 2.5 Locations of existing and recent hunter-gatherer groups within agricultural latitudes, showing examples of the three main historical types, and also the limits of prehistoric farming societies.

8500 BC
7500-
6000
BC
5000-
4000
BC
4000-
3000
BC
2500 BC

Vznik produkce potravin (zemědělství)

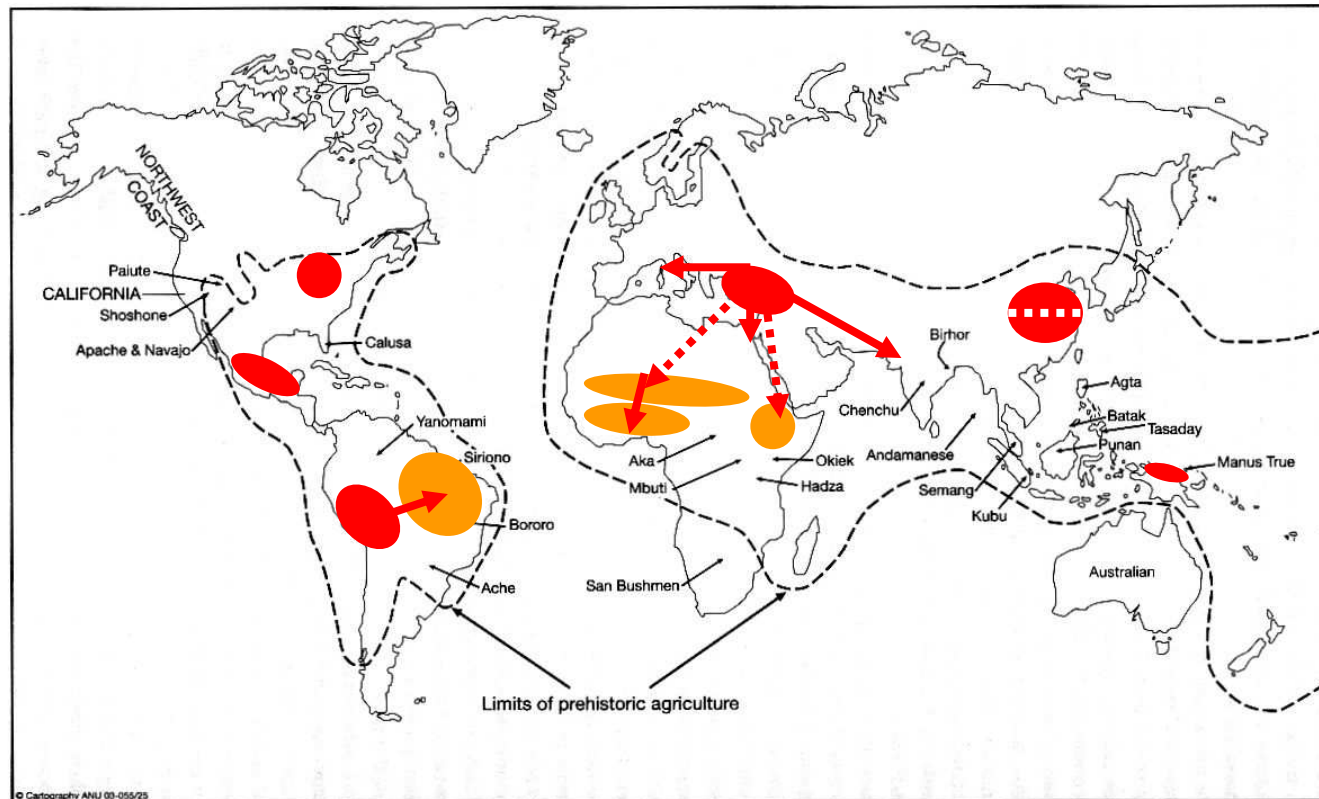

Figure 2.5 Locations of existing and recent hunter-gatherer groups within agricultural latitudes, showing examples of the three main historical types, and also the limits of prehistoric farming societies.

Vznik produkce potravin

- **JZ Asie:** pšenice, hrách, olivy, ovce, koza
  - Evropa: mák, oves
  - údolí Indu: sezam, baklažán, zebu
  - Egypt: fíkovník, osel, kočka
- **Čína:** rýže, proso, prase, bourec
- **Mezoamerika:** kukuřice, fazole, tykev, krocán
- **Andy-Amazonie:** brambory, maniok, lama, morče
- **východ S Ameriky:** slunečnice, merlík
- **Sahel:** čirok, africká rýže, perlička
- **Z Afrika:** africké jamy, palma olejná
- **Etiopie:** káva, milička habešská
- **Nová Guinea:** cukrová třtina, banány

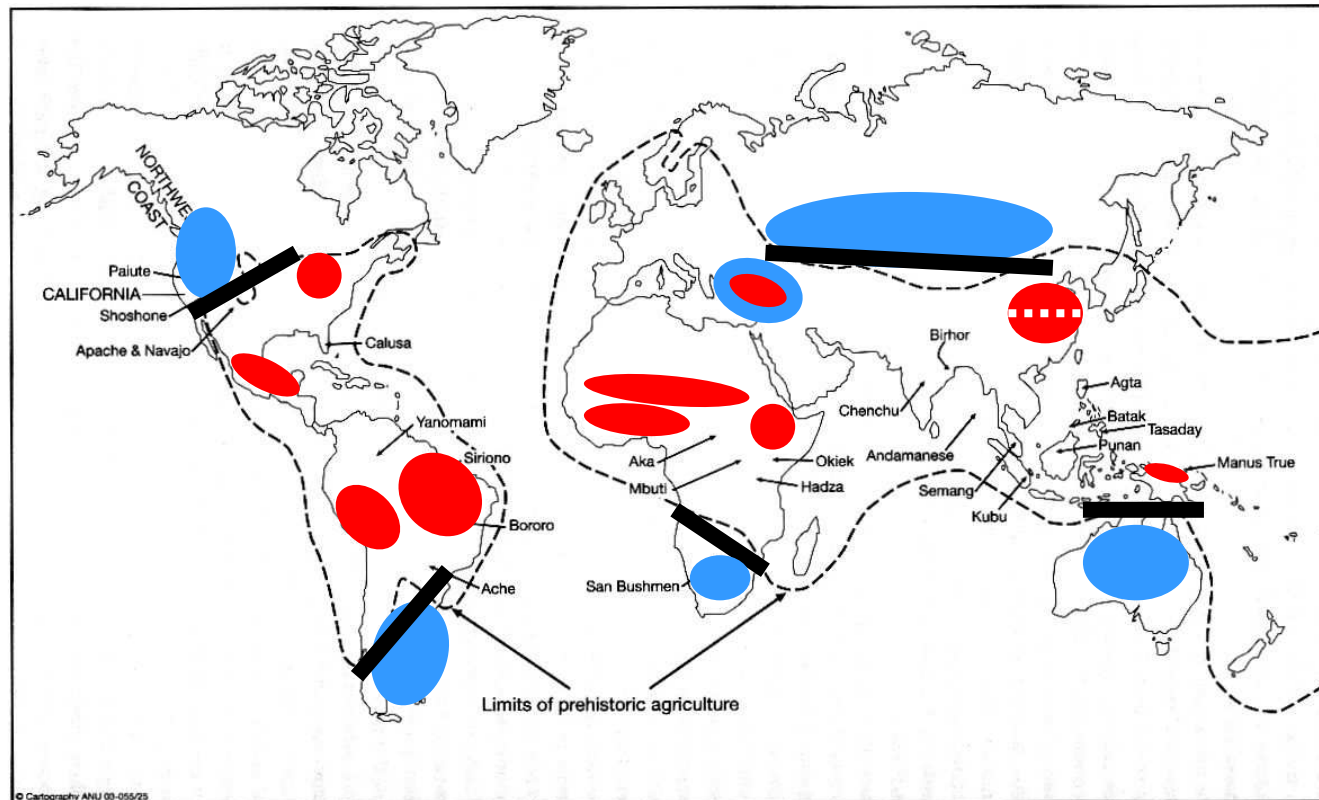
Zemědělské plodiny

1. **cereálie a jiné traviny**: všude
2. **luštěniny**: všude kromě východu USA a Nové Guineje
3. **textilní plodiny**: všude kromě východu USA a Nové Guineje
4. **kořeny, hlízy**: Mezoamerika, Andy-Amazonie, východu USA, Nová Guinea
5. **melouny**: všude kromě Etiopie a Nové Guineje

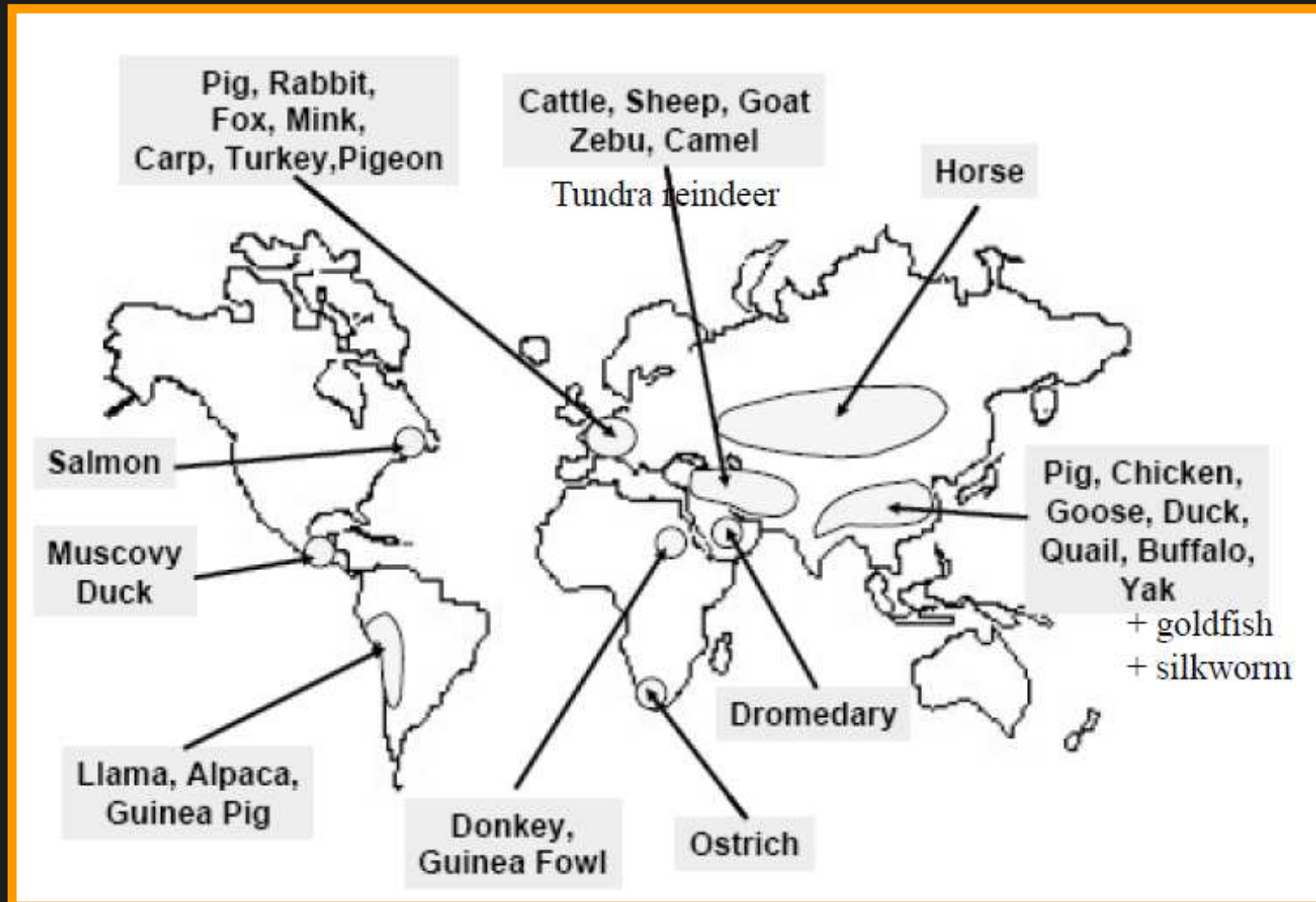
Produkce potravin (zemědělství)

do mnohých současných obilnic dorazilo
zemědělství až lodí z Evropy

Figure 2.5 Locations of existing and recent hunter-gatherer groups within agricultural latitudes, showing examples of the three main historical types, and also the limits of prehistoric farming societies.

Domestikace zvířat

Domestikace velkých savců

- **ovce**: 8000 BC, JZ Asie
- **koza**: 8000 BC, JZ Asie
- **kráva**: 6000 BC, JZ Asie, Indie, S Afrika?
- **prase**: 8000 BC, JZ Asie, Čína
- **kůň**: 4000 BC, Ukrajina-Kazachstán?
- **velbloud jednohrbý**: 2500 BC, Arábie
- **velbloud dvouhrbý**: 2500 BC, střední Asie
- **lama (guanako)**: 3500 BC, Andy
- **alpaka (vikuňa)**: 3500 BC, Andy
- **oseľ**: 4000 BC, Egypt
- **buvol**: 4000 BC, Čína (?)
- **sob**: S Eurasie
- **jak**: Tibet
- **banteng**: JV Asie
- **gajal/mithan (gaur)**: Indie-Barma

Domestikace velkých savců

- „velká pětka“ z Eurasie (kozy, ovce, krávy, koně, prasata)
  1. rychlá domestikace
  2. často vícenásobná domestikace v různých částech Eurasie
  3. rychlá adopce v mimoeurasijských oblastech

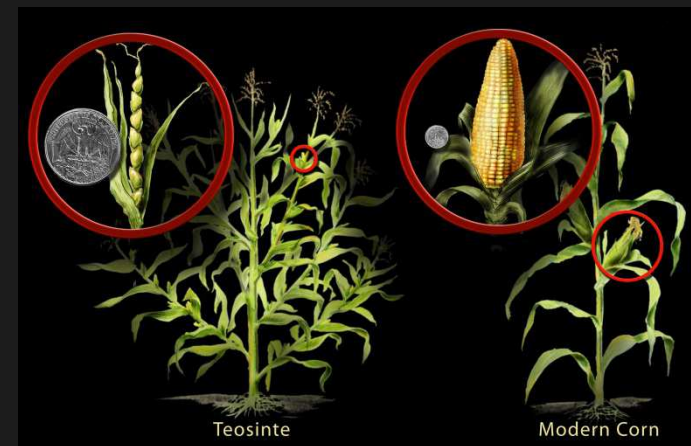
„Autodomestikace“ člověka

- tolerance laktózy = perzistence laktázy i po odstavení
- 4 různé mutace (např. nejstarší ~ domestikace skotu v Úrodném půlměsíci cca 10 kya + blízkovýchodní ~ domestikace velbloudů cca 6 kya)

Úrodný pŕľmĕsíc

1. stŕedomoŕské klima (vlhkĕ zimy, suchĕ lĕta, tj. pŕší v krĕtkĕm dnu) → pŕevaha jednoletĕk (velkĕ investice do semen)
2. velkĕ populace a vysokĕ produktivita divokĕch cereĕlií (aŕ 1000 kg/ha) → pŕŕenice a jeĕmen se domestikaci skoro nezmĕnily (x teosinte → kukuŕice)
3. vysokĕ podíl samoopylujících se hermafroditŕ (nehrozí kŕíŕení s jinĕmi populacemi/druhy)
4. vysokĕ podíl bĕlkovin v semenech (pŕŕenice 8-14 % x rĕŕe, kukuŕice)
  - → „zakladatelskĕ plodiny“: pŕŕenice dvouzrnka a jednozrnka, jeĕmen, ĕoĕka, hrĕch, cizrna, vikev, len
  - + domestikace zvirat (koza, ovce, prase, tur)
  - + malĕ konkurence LS → rychlĕ pŕechod k zemĕdĕlství (6000 BC uŕ skoro exkluzivnĕ zĕvislost na produkci)

Ruční zemědělci

- řada typů – nejstarší stepní (JZ Asie, Středomoří, Čína, Amerika) – řada z nich dávno překrytá plužním zemědělstvím (+ „záhumenky, zahrádky“ apod.), ve větší míře přežívají:
- **vlhké tropy** (J a JV Asie, Nová Guinea, Amazonie): 1. mobilní zemědělství spojené se žďářením lesů, 2. stálé zemědělství
- **„oceánský typ“** (Polynésie, Mikronésie)
- **horský typ** (centrální, V a JV Asie, Andy, donedávna Evropa)

Plužní zemědělci

- Úrodný půlměsíc, Přední Asie, severní Indie, severní Čína (zavlažování, vinařství a sadařství, oázy, hovězí dobytek + osli)
- druhotně vlhké tropy J a JV Asie (zavlažování, hnojení, terasový systém, buvoli) a lesy/lesostepi Evropy, J Sibíře a Dálného východu (hovězí dobytek + koně)
- setí semen je vynález Starého světa (v Americe se plodiny sázely – velmi sofistikovaná civilizace může vzniknout na „zahradnickém“ základě!)

Pastevci

- specializace ze smíšeného hospodaření ručních zemědělců a pastevců → kočování, maso, mléčné produkty, kůže, stany ...
- stepi, (polo)pouště – centrální Asie, Přední Asie, arabskoafriická oblast, jižní Afrika
- horský typ (Tibet)
- severský typ (tajga, tundra severní Asie: domestikace soba)

Nakažlivé nemoce

- domestikace zvířat, usedlé populace, vysoká populační hustota
- spalničky (kráva ~ dobytčí mor), tuberkulóza (kráva), neštovice (různá domácí zvířata), chřipka (prase, kachna), černý kašel (prase, pes), malárie (ptáci)
- → zásadní pro biologii (adaptace) i historii lidstva (vyhubení indiánů: Mexiko 1518 - 20M, 1568 - 3M, 1618 - 1,6M)
- Evropané (1540 Hernando de Soto, Francouzi 17. st.) už viděli jen vylidněná města v Sev. Americe (populace vyhynuly mezi 16. a 17. stoletím na Mississippi)

Šíření inovací

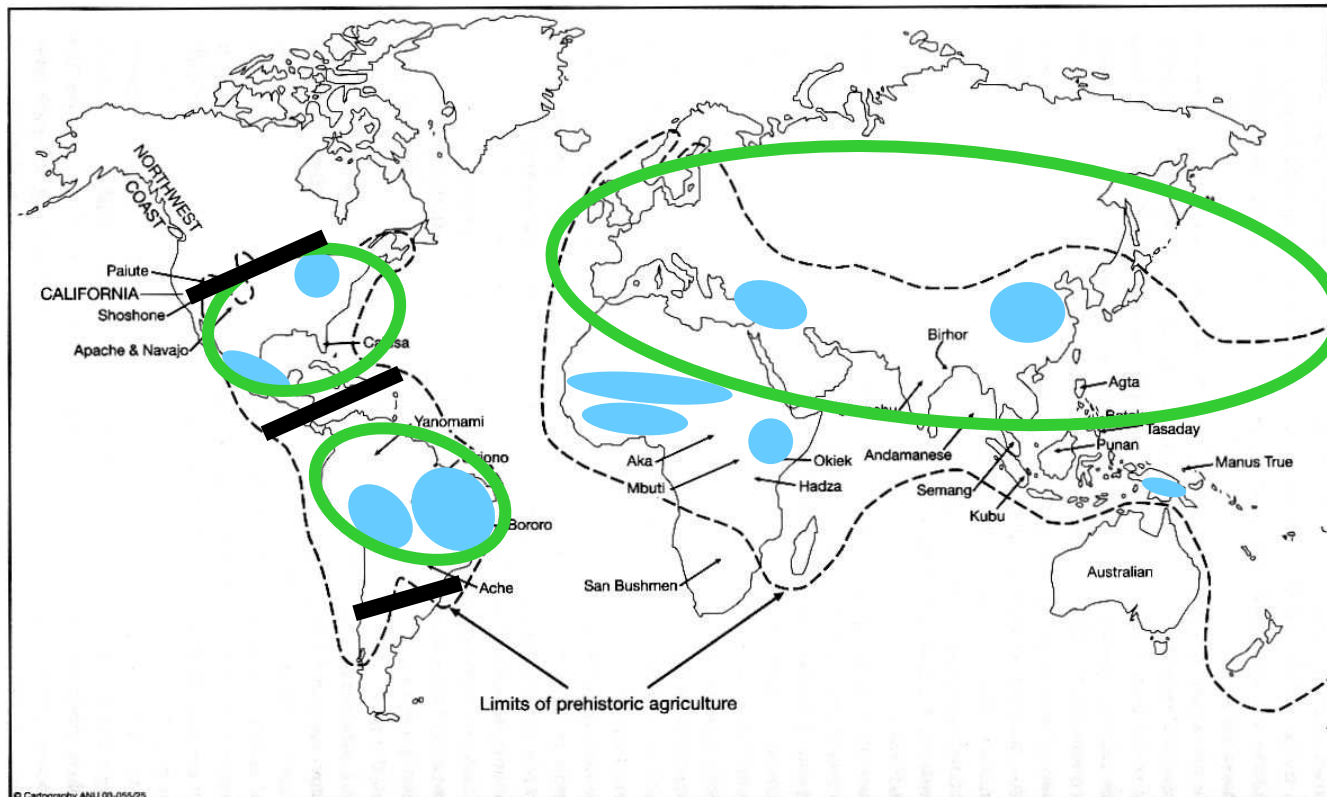

Figure 2.5 Locations of existing and recent hunter-gatherer groups within agricultural latitudes, showing examples of the three main historical types, and also the limits of prehistoric farming societies.

geografie
kontinentů,
klimatické
zóny

Šíření inovací: kolo

2 nezávislé objevy:
oblast
Černého
moře (3400
BC) +
Mezoameri
ka

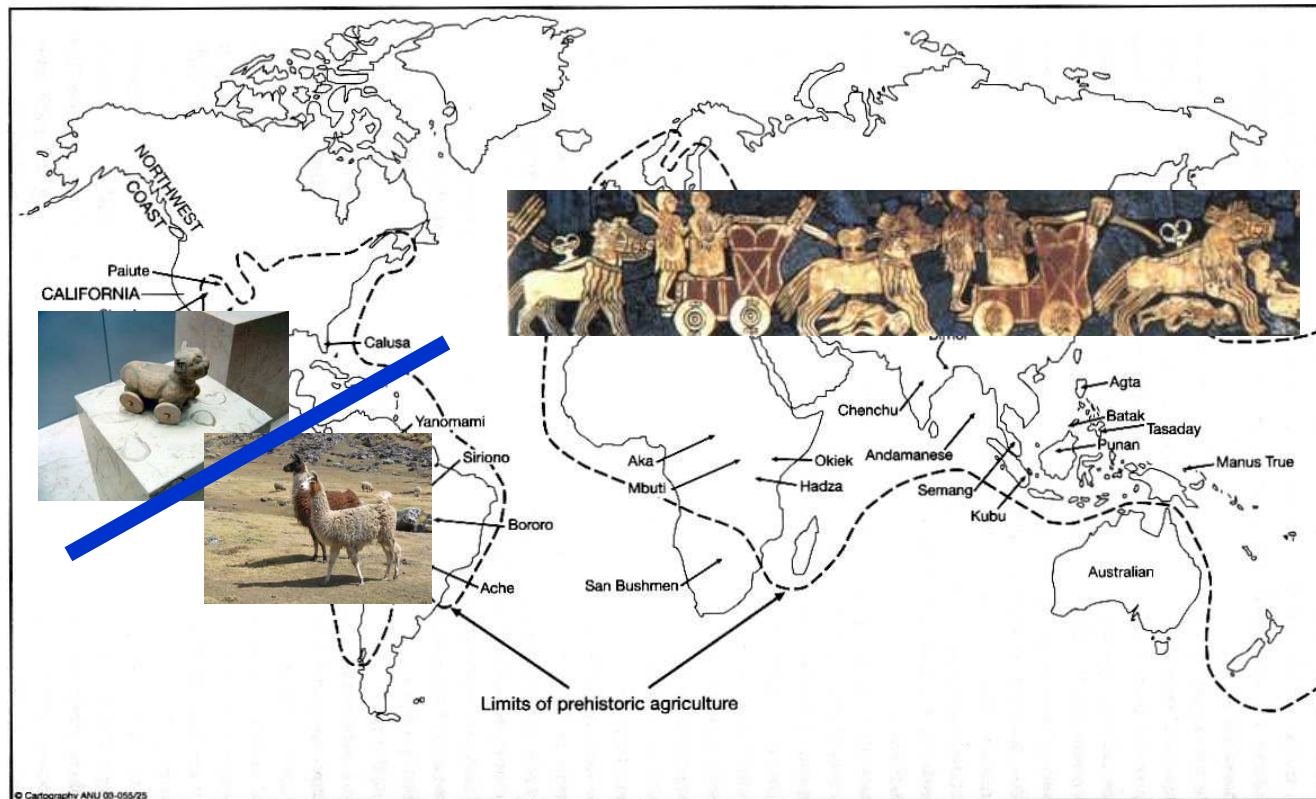

Figure 2.5 Locations of existing and recent hunter-gatherer groups within agricultural latitudes, showing examples of the three main historical types, and also the limits of prehistoric farming societies.

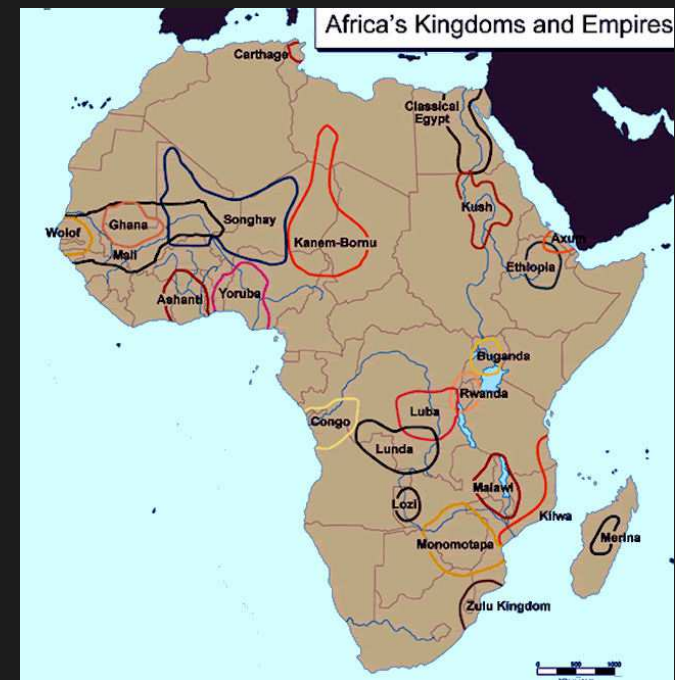
Politické uspořádání

- 1. **tlupa**: desítky lidí (příbuzenství, etnicita), LS, nomádi, egalitářství, neformální řešení konfliktů, reciproční směna
- 2. **kmen**: stovky lidí (několik klanů, obvykle etnicita), usedlí v 1 vesnici, obvykle produkce potravin, egalitářství + *big man* (dodnes v Amazonii, Melanésii, Nové Guineji)

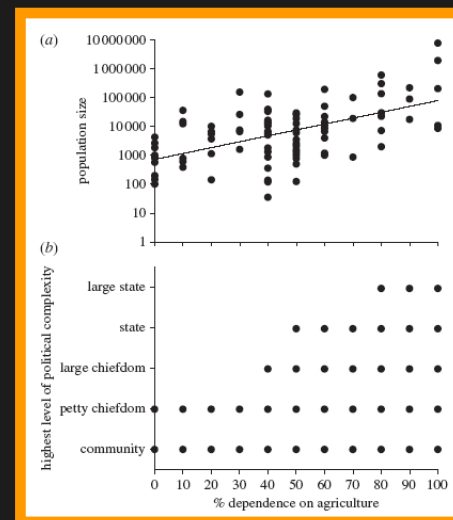
Politické uspořádání

- 3. **náčelnictví (*chiefdom*) a stát:** tisíce lidí (nepříbuzní, jedno- nebo víceetnické), sociální stratifikace, centralizované rozhodování a řešení konfliktů, monopol na moc a informace, kleptokracie (+ ideologické ospravedlnění), obvykle intenzivní produkce potravin, reciprocita + redistributivní směna (tribut, daně), otroctví, luxusní zboží, veřejné stavby
- → **stát:** další rozklad příbuzenské a obvykle i etnické struktury
- poslední nezávislá náčelnictví zanikla na počátku 20. století

Usedlé obyvatelstvo a vznik měst

- Mezopotámie (Ur, Eridu, Uruk), později Sýrie a Anatólie
- **Çatalhöyük** (7500-5700 BC)
- Indus (Mohenjo-daro, Harappa), Čína, JV Asie (Angkor)
- Mezoamerika, Andy

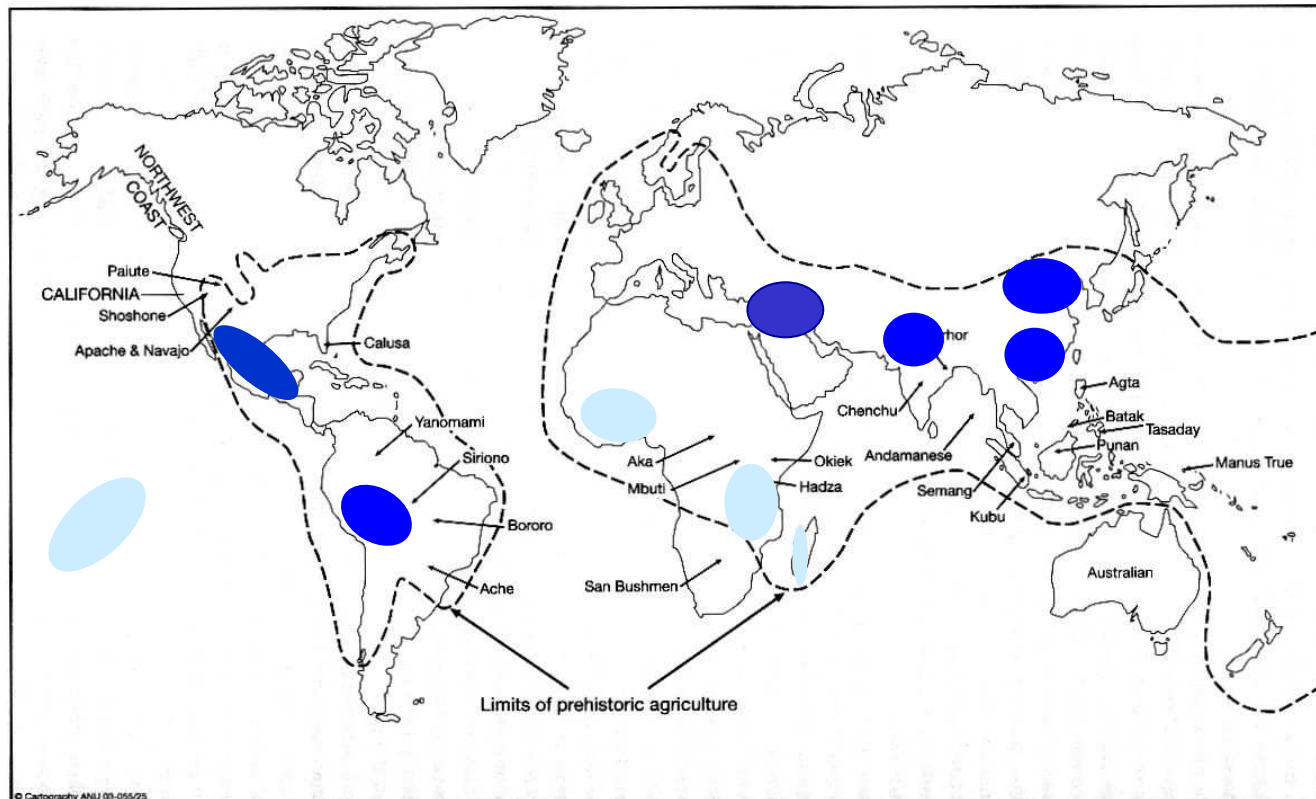

Stát

- Mezopotámie 3700 BC, Mezoamerika 300 BC, Andy, Čína, Indie a JV Asie
- Z Afrika 1000 AD, v posledních 300 letech: Afrika, Madagaskar, Havaj, Tahiti, Tonga
- (tj. náčelnictví se nezměnila ve státy v Amazonii, na SZ Severní Ameriky, ve většině Polynésie, v části Afriky)
- + kolonialismus
- produkce potravin a růst populační hustoty → růst počtu párových vztahů s nepříbuznými jedinci (~ potřeba policie a soudů), postupný krach komunitního rozhodování, neefektivní přímá ekonomická reciprocita mezi jedinci (→ redistribuce)...

Vznik států

Figure 2.5 Locations of existing and recent hunter-gatherer groups within agricultural latitudes, showing examples of the three main historical types, and also the limits of prehistoric farming societies.

„Polynéský experiment“

- první osídlení 1200 BC, celá oblast osídlena ~ 500 AD, poslední ostrovy po 1000 AD → tj. cca 2500 let stačilo na diverzifikaci (klima, geologický původ, velikost ostrova, geografická izolovanost)
- původně extenzivní tropičtí zemědělci (psi, prasata, slepice, taro, jamy, batáty, banány, kokos, chlebovník): na Chathamských ostrovech (Moriatorové) a Jižním ostrově NZ přechod k LS, na Severním ostrově NZ k intenzivní produkci potravin (Maorové), na Velikonočním ostrově intenzivní drůbežárny, na Havaji zavlažovací systémy (taro) i akvakultura (parmice, *Chanos*)
- rovnostářské vesnice → společenská hierarchie (8 úrovní na Havaji), sjednocené státní útvary (Tonga, Samoa, Havaj, Tahiti), tonžské námořní impérium (Tongatapu → Tonga → dobývání Fidži)

Kamehameha I. - "Napoleon Tichomoří"

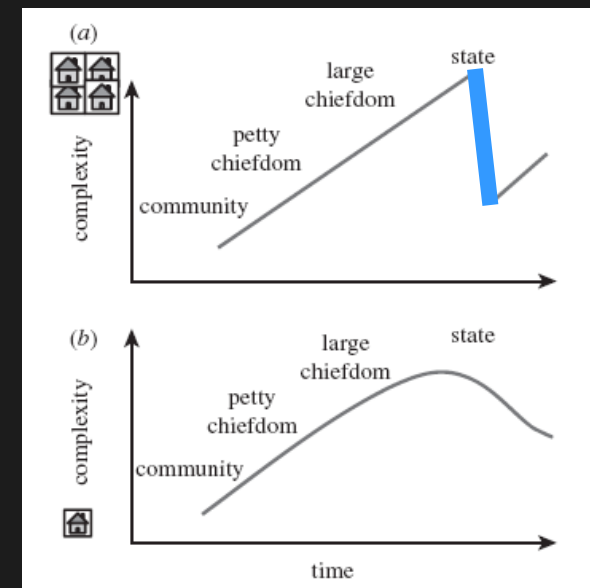

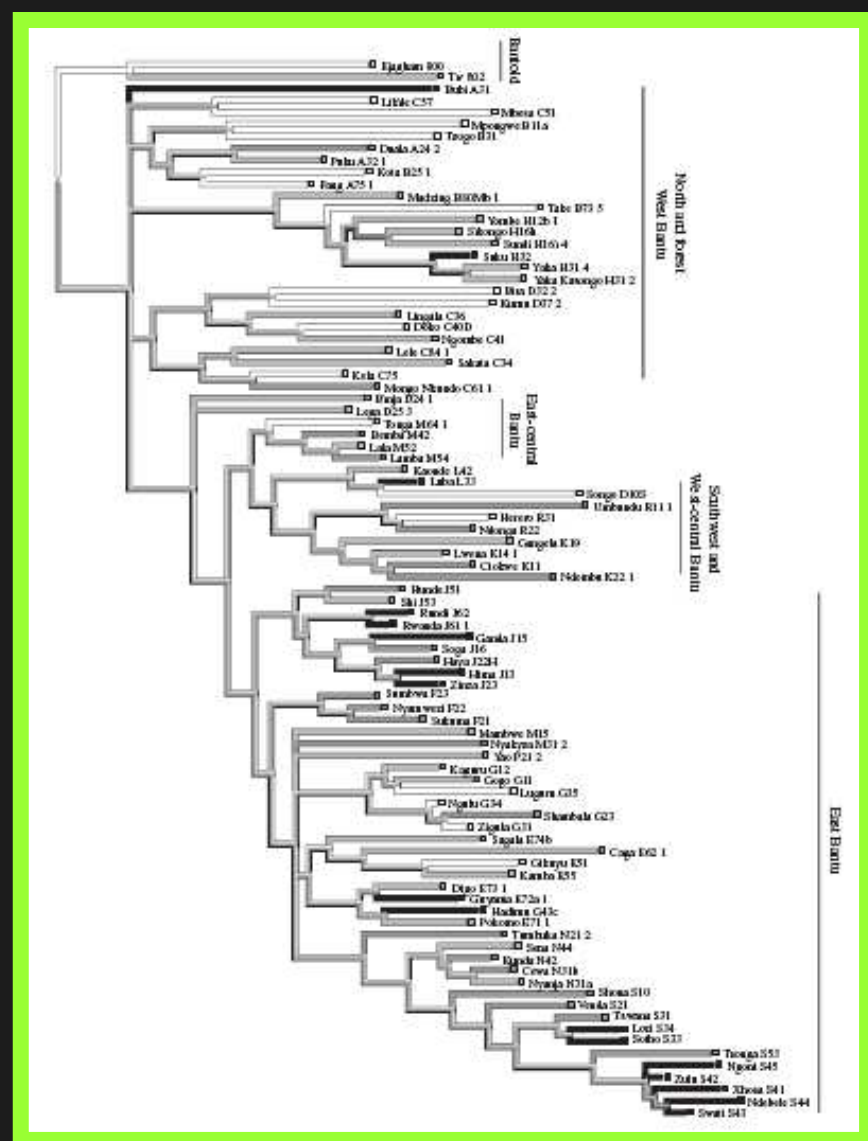
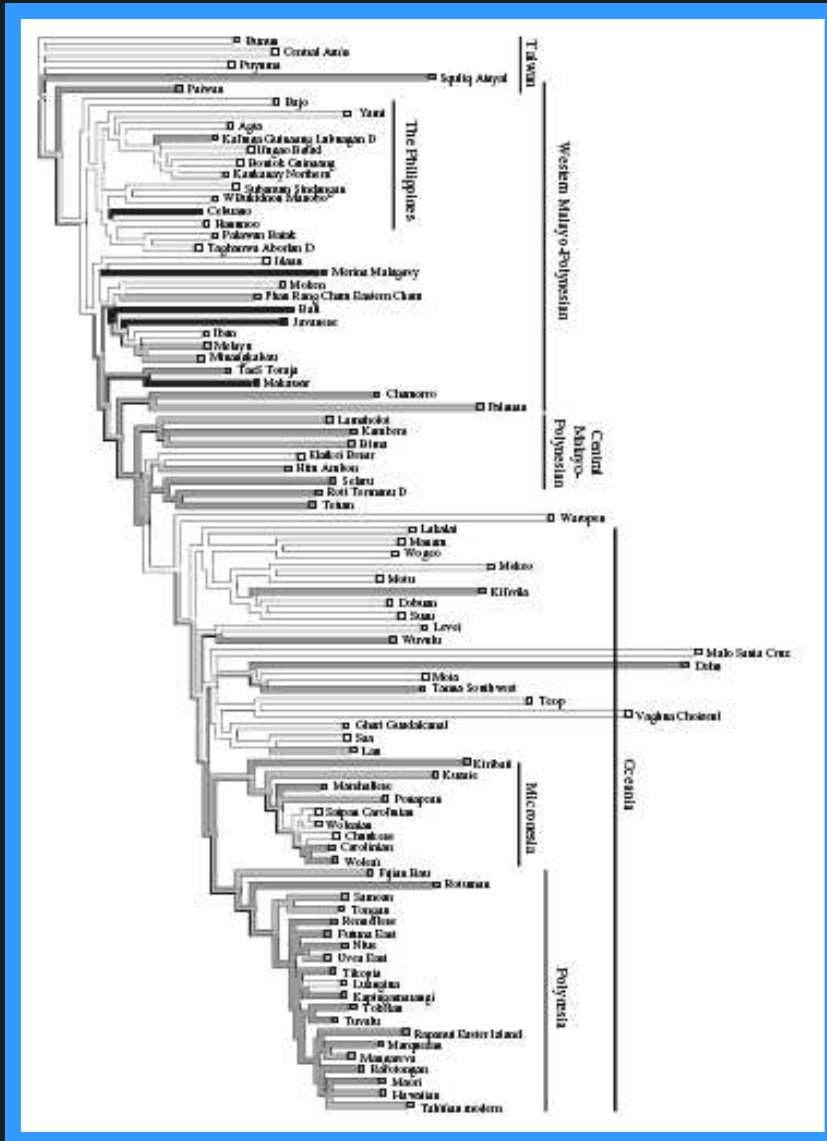

Politické uspořádání

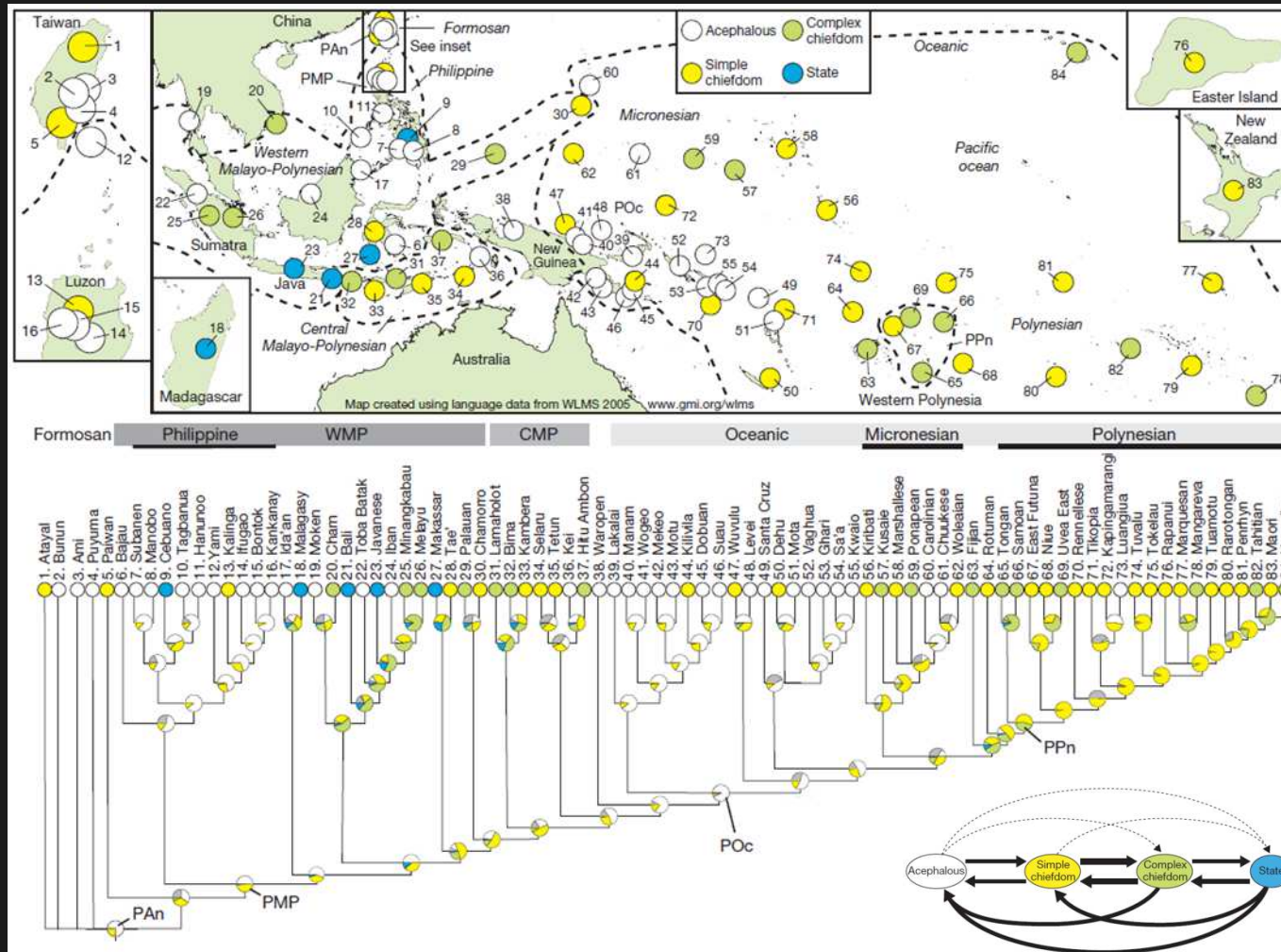
- reverze (např. stát → tlupa) mohou být náhlé nebo postupné, „o jeden stupeň“ (*single*) nebo „o několik“ (*multiple*)
- změny u **Bantuů** jsou plynulejší než u **Austronésanů** (obývají diskontinuální eko-geografický prostor)

	Austronesian rate	statistically significant?	Bantu rate	statistically significant?
single ascension				
community → petty chiefdom	46 (61)	yes	80 (61)	yes
petty → large chiefdom	121 (148)	yes	66 (64)	yes
large chiefdom → state	41 (79)	yes	45 (40)	yes
multiple ascension				
community → large chiefdom	17	no	70	no
community → state	19	no	36	no
petty chiefdom → state	16	no	32	no
multiple decension				
state → community	92 (82)	yes	49	no
state → petty chiefdom	78 (63)	yes	64	no
large chiefdom → community	87 (84)	yes	59	no
single decension				
state → large chiefdom	83 (83)	yes	75 (62)	yes
large → petty chiefdom	122 (110)	yes	92 (91)	yes
petty chiefdom → community	62 (70)	yes	55 (45)	yes

„Polynéský experiment“ (kulturní vzestupy a pády)

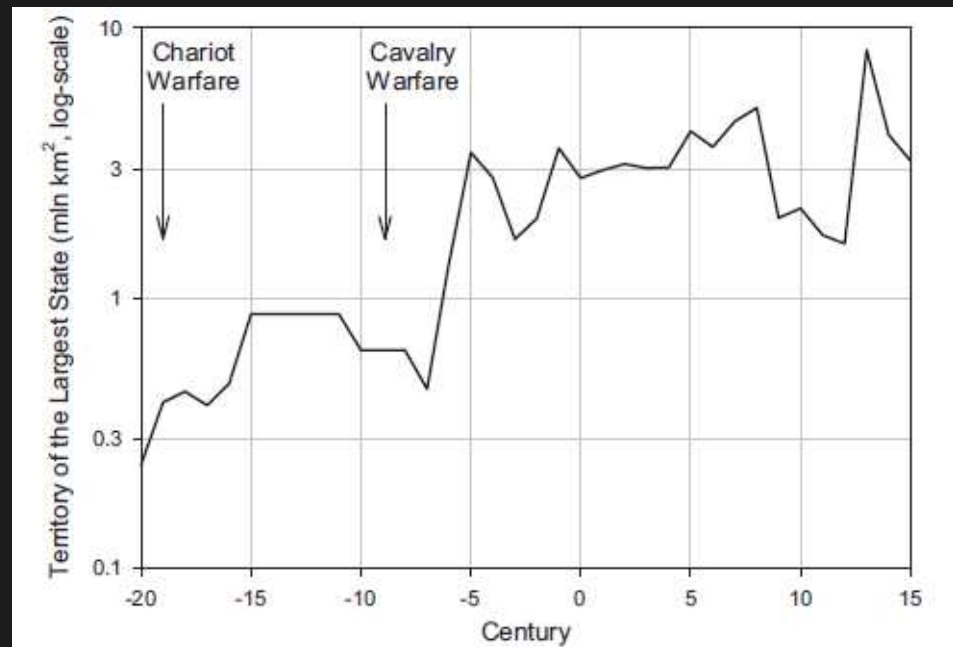
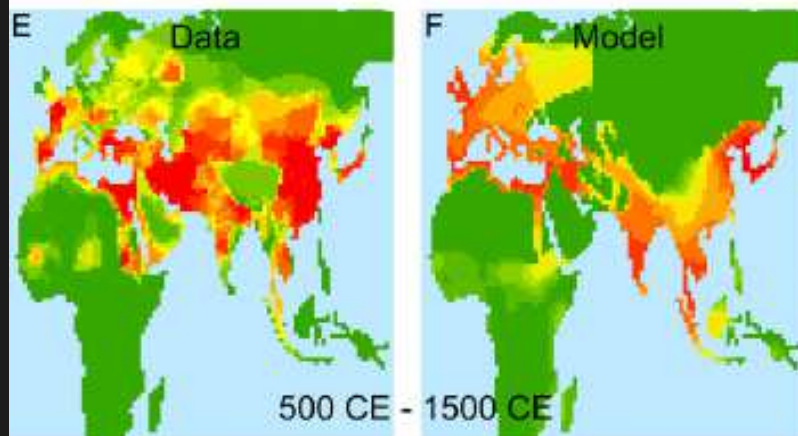
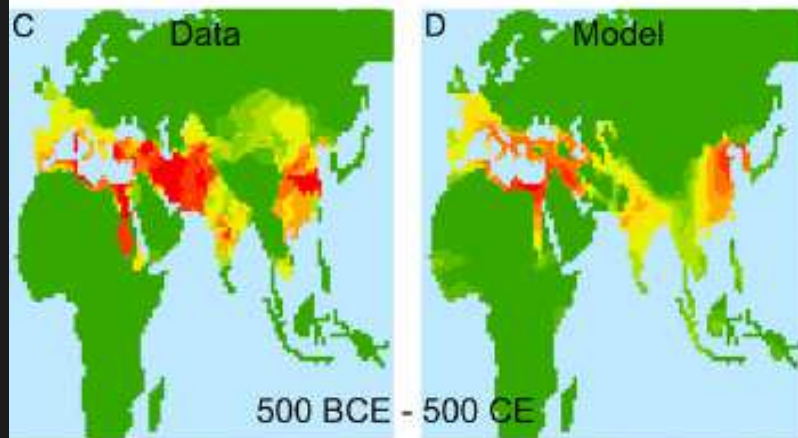
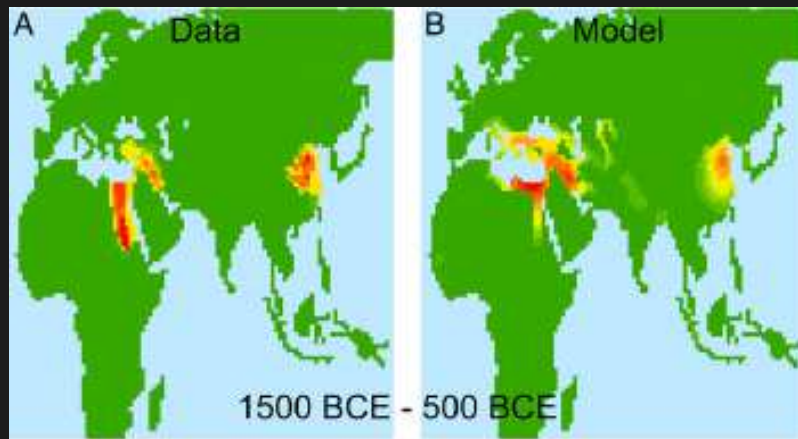

Evolutione politického uspořádaní

- trend: od malých skupin založených na individuální znalosti k obrovským anonymním společnostem
- nezbytnost vzniku ultrasociálních institucí (vláda profesionální byrokracie, formální vzdělávání, velká náboženství: korelace se vznikem megaimpérií v „době osové“ (K. Jaspers) cca 800-200 BC – Persie ~ zoroastrismus, Čína ~ konfucianismus, Maurjovská říše ~ buddhismus)
- ultrasociální instituce stále ohrožené rozpadem velkých celků (západní Evropa po rozpadu Římské říše)
- udržení nákladných institucí ~ silná kompetice mezi společnostmi ~ válka
- v afroeurasijském prostoru: intenzita válčení odpovídá blízkosti stepí obydlených nomády (přímé konflikty + vynálezy válečné technologie)

Evolve politického uspořádání – model

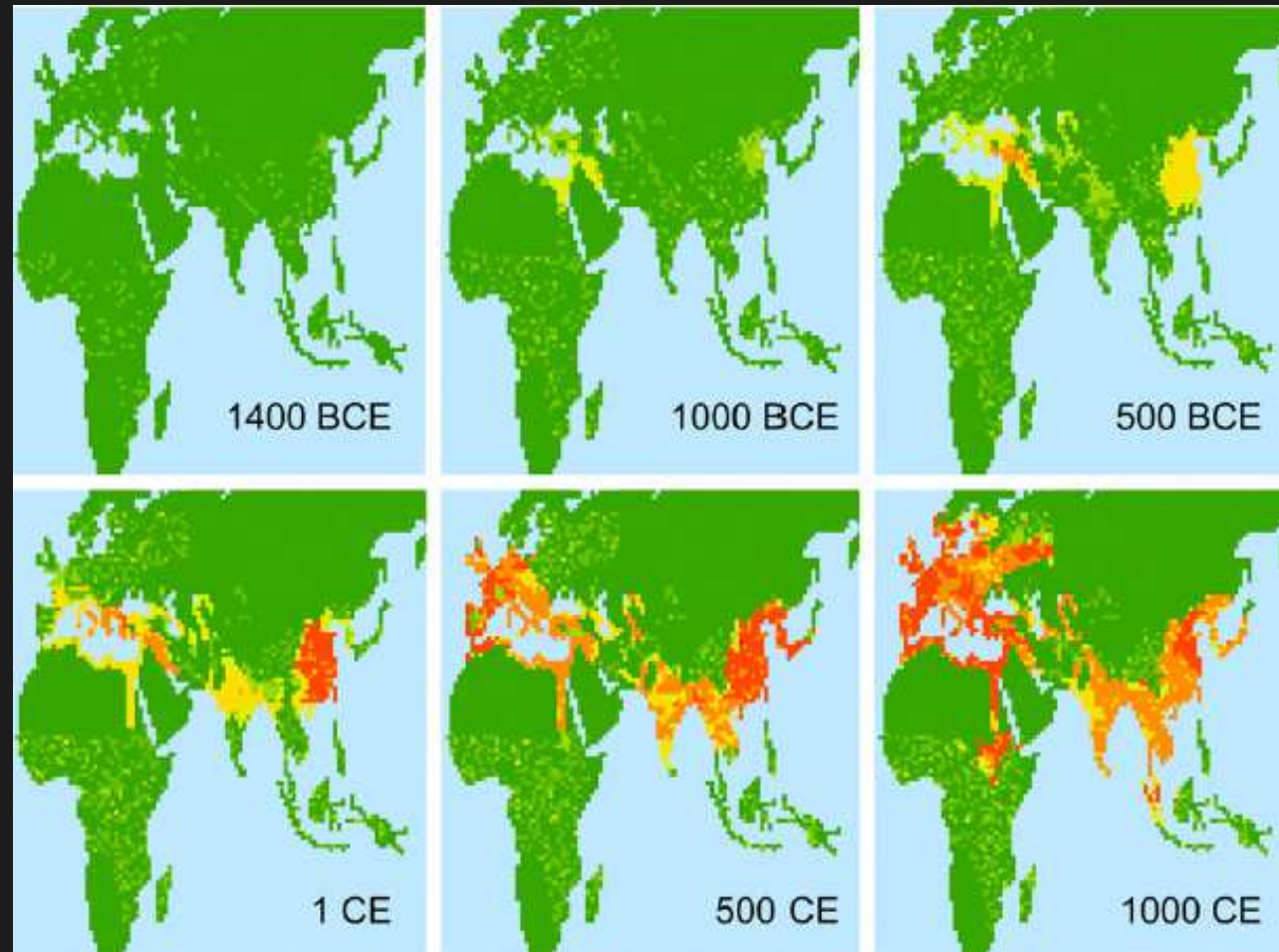
- Afrika a Eurasie rozdělené na rastr 100 x 100 km: bióm, nadmořská výška, přítomnost zemědělství
- snadnost šíření technologií, pravděpodobnost rozpadu vyšší než sjednocení
- horský terén: lépe se brání, hůř se kontroluje

Evolve politického uspořádaní

- Egypt, Mezopotámie, S Čína
- Mediterán/Z Evropa, S Indie, J Čína
- V a S Evropa, JV Asie, Japonsko, Afrika

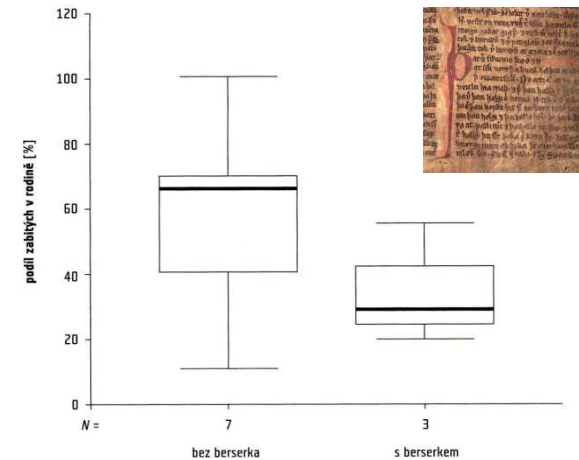
Násilí a válčení

- nikdy nebyl mír, tradiční společnosti jsou stejně násilné jako *nejnásilnější* moderní města (!Kungové: 29 vražd/100 000; ugandské kmeny během koloniálního období ve 20. století: 1-11, USA 1972: 9, Detroit: až 40)
- lidé v tradičních společnostech se opravdu bojí násilí – protože ho dobře znají
- *Sága o Njálovi* (13. stol.: 960-1020): 27 % mužů zabito během 50 let, jedna rodina vyvražděna, jenom 28 % rodin netknuto
- mortalita *berserků* byla vysoká, ale snižovala mortalitu jejich mužských příbuzných
- **ESS, frekvenčně závislá selekce**

OBRAZEK 9.10

Hrozba násilí během sporů o zdroje

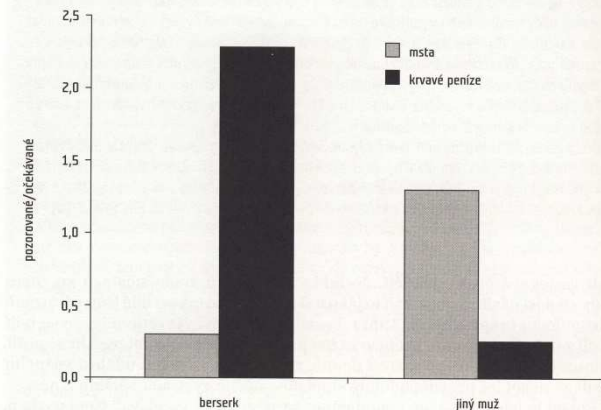
Ačkoli měli vikínští *berserkové* podstatně vyšší míru mortality rukou vlastní společnosti, měli pozitivní vliv na přežití mužských členů jednotlivých svých rodin. Rodiny tří *berserků* společnosti, která je popisována v islandské *Sáze o Njálovi*, měly výrazně nižší mortalitu než sedm rodin, které uznávané *berserka* neměly.

OBRAZEK 9.11

Když byl zabit příbuzný, měli Vikingové na výběr mezi pomstou, nebo přijetím krvavých peněz

Protože *berserkové* měli pověst zuřivých a nebezpečných lidí, přijímali poškození příbuzní zavražděné oběti častěji krvavé peníze, když byl vrahem *berserk*, ale když vrah *berserk* nebyl, dávali přednost pomstě zabít. Zobrazená proměnná je poměr pozorovaných vražd k počtu očekávaných na základě podílu *berserků* a ostatních mužů v populaci. Zdroj: 34 vraždy zaznamenaných v *Sáze o Njálovi* (data z: Dunbar et al., 1995).

Války

- politické a ekonomické důvody nás teď nezajímají
- změny chování útočníků vůči místnímu obyvatelstvu: 1. absence lokálních společenských a příbuzenských pout, 2. zavražďování (~ berserkové)

Války a mortalita

- nejasná role „válek“ u LS (válka = neosobní motivace + větší množství účastníků???)
- mimořádně vysoká „válečná“ (meziskupinová) mortalita dospělých v archeologickém i etnografickém záznamu → pomalý populační růst v pleistocénu?
- výrazná humanizace válek od 20. století (kupodivu...)

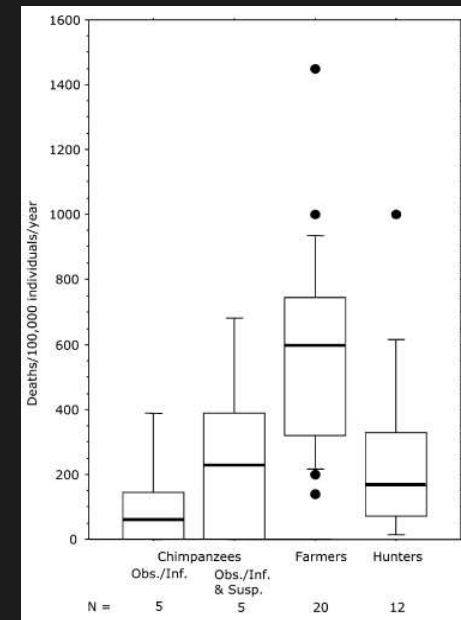

A. Archaeological Evidence Site	Approx date (yrs before present)	Author (date)	δ
British Columbia (30 sites)	5500-334	Cybulski (1994)	0.23
Nubia (site 117)	14-12000	Wendoff (1968)	0.46
Nubia (near site 117)	14-12000	Wendoff (1968)	0.03
Vasiliv'ka III, Ukraine	11000	Telegin (1961)	0.21
Volos'ke, Ukraine	'Epipalaeolithic'	Danilenko (1955)	0.22
S. California (28 sites)	5500-628	Lambert (1997)	0.06
Central California	3500-500	Moratto (1984)	0.05
Sweden (Skateholm I)	6100	Price (1985)	0.07
Central California	2415-1773	Andrushko et al (2005)	0.08
Sarai Nahar Rai, N India	3140-2854	Sharma (1973)	0.30
Central California (2 sites)	2240-238	Jurmain (2001)	0.04
Gobero, Niger	16,000-8200	Sereno et al. (2008)	0.00
Calumnata, Algeria	8300-7300	Chamla et al (1970)	0.04
Ile Teviec, France	6600	Newall et al (1979)	0.12
Bogebakken, Denmark	6300-5800	Newall et al (1979)	0.12

B. Ethnographic evidence Population, region	Dates	Author (date)	δ
Ache, Eastern Paraguay ^a	pre-contact (1970)	Hill & Hurtado (1996)	0.30
Hiwi, Venezuela-Colombia ^a	pre-contact (1960)	Hill et al. (2007)	0.17
Mungin, NE Australia ^{ab}	1910-1930	Wamer (1931)	0.21
Ayoreo, Bolivia-Paraguay ^c	1920-1979	Bugos (1985)	0.15
Tiwi, N. Australia ^d	1893-1903	Pilling (1968)	0.10
Modoc, N. California ^d	'aboriginal times'	Ray (1963)	0.13
Casiguran Agta, Philippines ^e	1936-1950	Headland (1989)	0.05
Anbara, N. Australia ^{ab*}	1940-1960	Hiatt (1965)	0.04

Násilí

- člověk a šimpanz: obdobné riziko vraždy, ale vyšší podíl nonletálního násilí u šimpanzů (srovnání s arnhemskými domorodci: skoro 400krát víc u samců a 200krát víc u samic)

Species	Community	When	Attacks per 100,000 h
Chimpanzee	Kibale-Kanyawara	1998	2,670
Chimpanzee	Gombe-Kasekela	1978	1,464
Chimpanzee	Gombe-Kasekela	1976	1,931
Chimpanzee	Gombe-Kasekela	1970	3,030
Chimpanzee	Median		2,301
Human	Arnhem Land-Mangrove	1977-1988	6

Genocida

32:5

vs. infanticida

17:12

Intercommunity killings, adults and adolescents, up to 2004

Site	Date	Victim (sex)	Sex	Aggressors' community	Victim's community	Evidence	References	Certain/suspected
Gombe	1974	Godi	M	Kasekela	Kahama	Attack observed	3	Certain
Gombe	1974	Dé	M	Kasekela	Kahama	Attack observed	3	Certain
Gombe	1975	Goliath	M	Kasekela	Kahama	Attack observed	3	Certain
Gombe	1975	Madam Bee	F	Kasekela	Kahama	Attack observed	3	Certain
Gombe	1977	Sniff	M	Kasekela	Kahama	Attack observed	3	Certain
Gombe	1998	Unknown	M	Kasekela	Kalande	Attack observed	5	Certain
Gombe	1972	Unknown	F	Kahama?	Kalande?	Body found	1	Certain
Gombe	1977	Charlie	M	Kasekela	Kahama	Body found	3	Certain
Gombe	2002	Rusambo	M	Kasekela	Mitumba	Body found	5	Certain
Gombe	1973	Hugh	M	Kasekela?	Kahama	Disappeared	3	Suspected
Gombe	1975	Faben	M	Unknown	Kasekela	Disappeared	3	Suspected
Gombe	1977	Willy Wally	M	Kasekela?	Kahama	Disappeared	3	Suspected
Gombe	1979	Sherry	M	Unknown	Kasekela	Disappeared	3, 7	Suspected
Gombe	1981	Humphrey	M	Unknown	Kasekela	Disappeared	3	Suspected
Gombe	1982	Figan	M	Unknown	Kasekela	Disappeared	3	Suspected
Kibale	2002	Unknown	M	Ngogo	Unknown	Attack observed	6	Certain
Kibale	2002	Unknown	M	Ngogo	Unknown	Attack observed	6	Certain
Kibale	2002	Unknown	M	Ngogo	Unknown	Attack observed	6	Certain
Kibale	2004	Unknown	M	Ngogo	Unknown	Attack observed	9	Certain
Kibale	2004	Unknown	M	Ngogo	Unknown	Attack observed	10	Certain
Kibale	1992	Ruwenzori	M	Rurama	Kanyawara	Body found	4	Certain
Kibale	1998	Unknown	M	Kanyawara	Sebitole	Body found	4	Certain
Kibale	1994	Julian	M	Unknown	Kanyawara	Disappeared	8	Suspected
Kibale	1998	Badfoot	M	Unknown	Kanyawara	Disappeared	8	Suspected
Kibale	2001	Light Brown	M	Unknown	Kanyawara	Disappeared	8	Suspected
Mahale	1970	Kaguba	M	M-group?	K-Group	Disappeared	2	Suspected
Mahale	1975	Kasanga	M	M-group?	K-Group	Disappeared	2	Suspected
Mahale	1975	Kajabala	M	M-group?	K-Group	Disappeared	2	Suspected
Mahale	1978	Kasonta	M	M-group?	K-Group	Disappeared	2	Suspected
Mahale	1979	Sobongo	M	M-group?	K-Group	Disappeared	2	Suspected
Mahale	1982	Kamemanfu	M	M-group?	K-Group	Disappeared	2	Suspected
Mahale	1982	Masisa	M	M-group?	K-Group	Disappeared	2	Suspected

Intracommunity killings, adults and adolescents, up to 2002

Site	Date	Victim	Sex	Community	Evidence	References	Certain/suspected
Mahale	1995	Ntologi	M	M-group	Attack observed	1	Certain
Mahale	1996	Jilba	M	M-group	Body found	2	Certain
Budongo	1998	Zesta	M	Sonso	Attack observed	3	Certain
Kibale	2002	Grapelli	M	Ngogo	Attack observed	4	Certain
Gombe	2004	Vincent	M	Mitumba	Attack observed	5	Certain

Největší populační výměna

- kolonizace Nového světa Evropany, podrobení a částečná likvidace původních Američanů
- 10.-16. století – neúspěšný pokus Vikingů o kolonizaci Newfoundlandu a Grónska
- 1492 – Kolumbus
- → **srážka v Cajamarca** (Atawallpa vs. Pizarro)

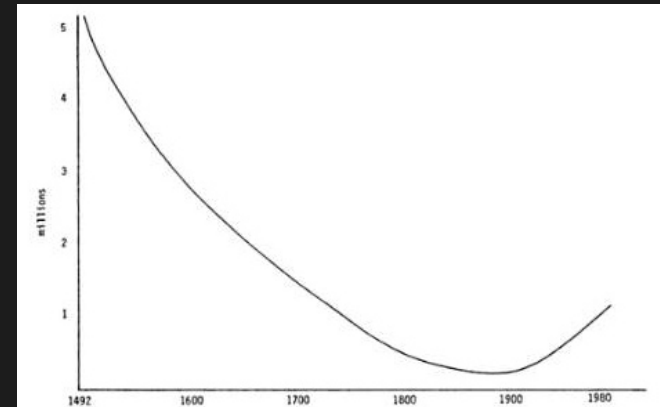

Fig. P-1. American Indian Population Decline and Recovery in the United States Area, 1492-1980

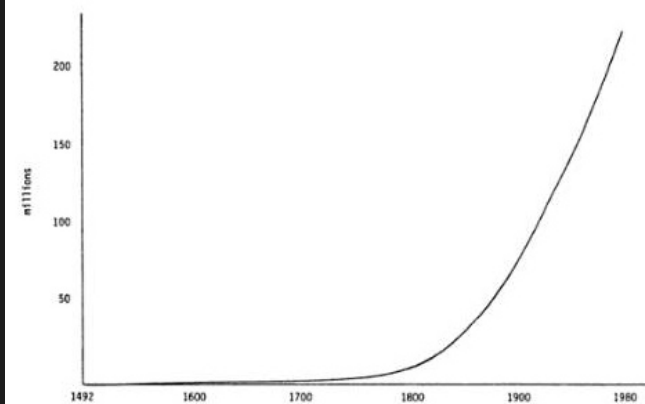

Fig. P-2. Non-Indian Population Growth in the United States Area, 1492-1980

Srážka v Cajamarce

16. listopadu 1532

- **Atawallpa** (Atahualpa) – „císař“ nejsilnějšího státu v Americe, uprostřed vlastního impéria, armáda 80 000 bojovníků
- **Pizarro** – „guvernér“ římského císaře Karla V., 168 vojáků, 1600 km od nejbližších Španělů (Panama)
- Pizarro Atawallpu zajal, věznil 8 měsíců a nakonec popravil
- proč ne naopak?

vs.

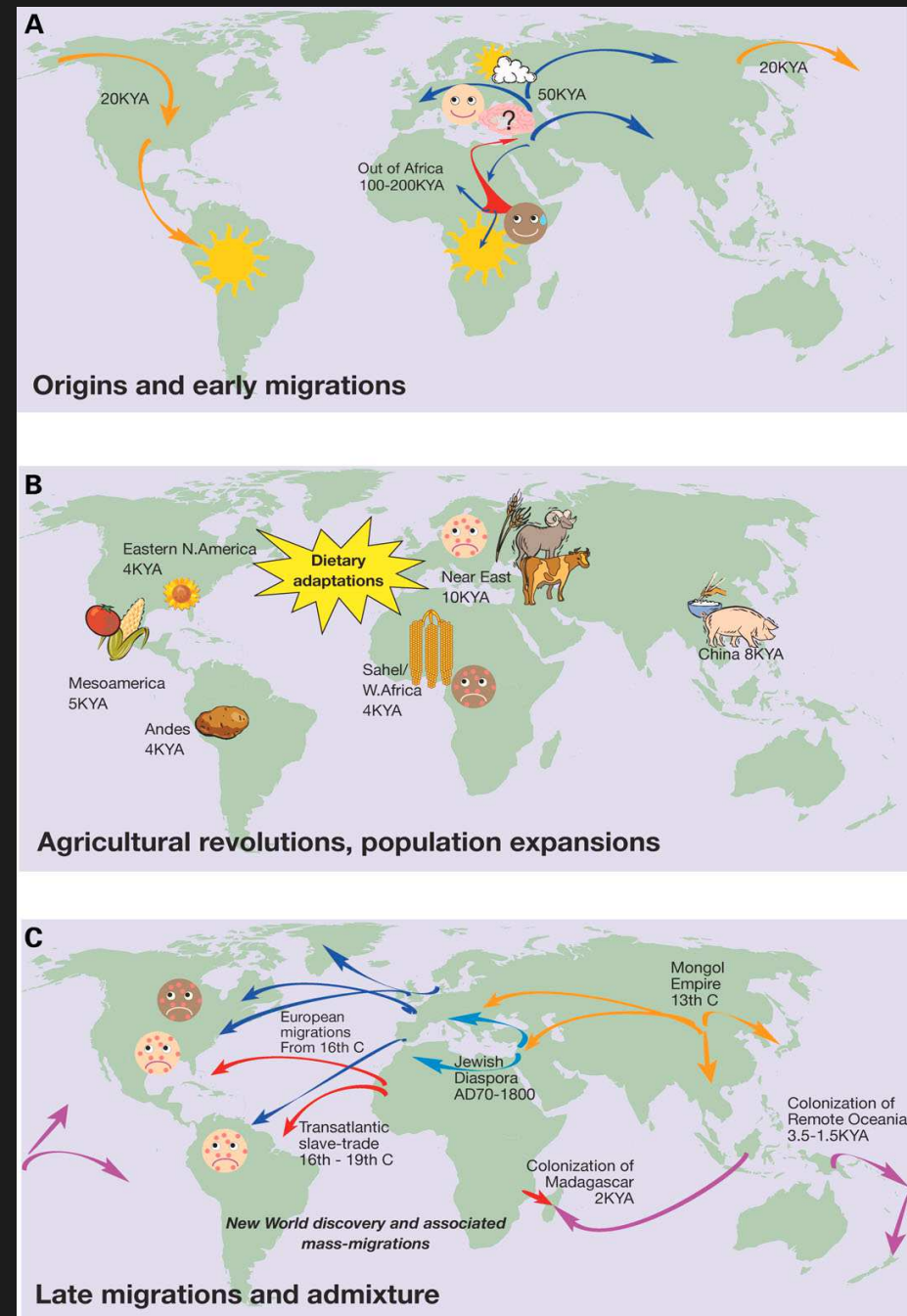
Srážka v Cajamarce

- **Proč Pizarro zajal Atawallpu?** – převaha ve zbraních (ocelové zbraně a brnění, střelné zbraně, koně x kamenné, bronzové a dřevěné zbraně, praky, prošívaný kožený válečný oděv)
- **Proč byl Atawallpa v Cajamarce?** – tažení v rámci občanské války s bratrem Waskarem po smrti císaře Wayny Qhapaqa na neštovice
- **Proč byl Pizarro v Peru, a ne naopak?** – rozvinutá technologie (lodě), centralizovaná politická organizace, písmo (zprávy o Pizarrových úspěších se staly v Evropě bestsellerem už v dubnu 1534)
- **Proč se Atawallpa choval jako idiot?** – málo informací (Atawallpa netušil nic o existenci Španělů a Španělska, ačkoliv už dobyli Střední Ameriku) – chyběla tisíciletá eurasijská zkušenost s existencí jiných mocných lidí (chybělo písmo)

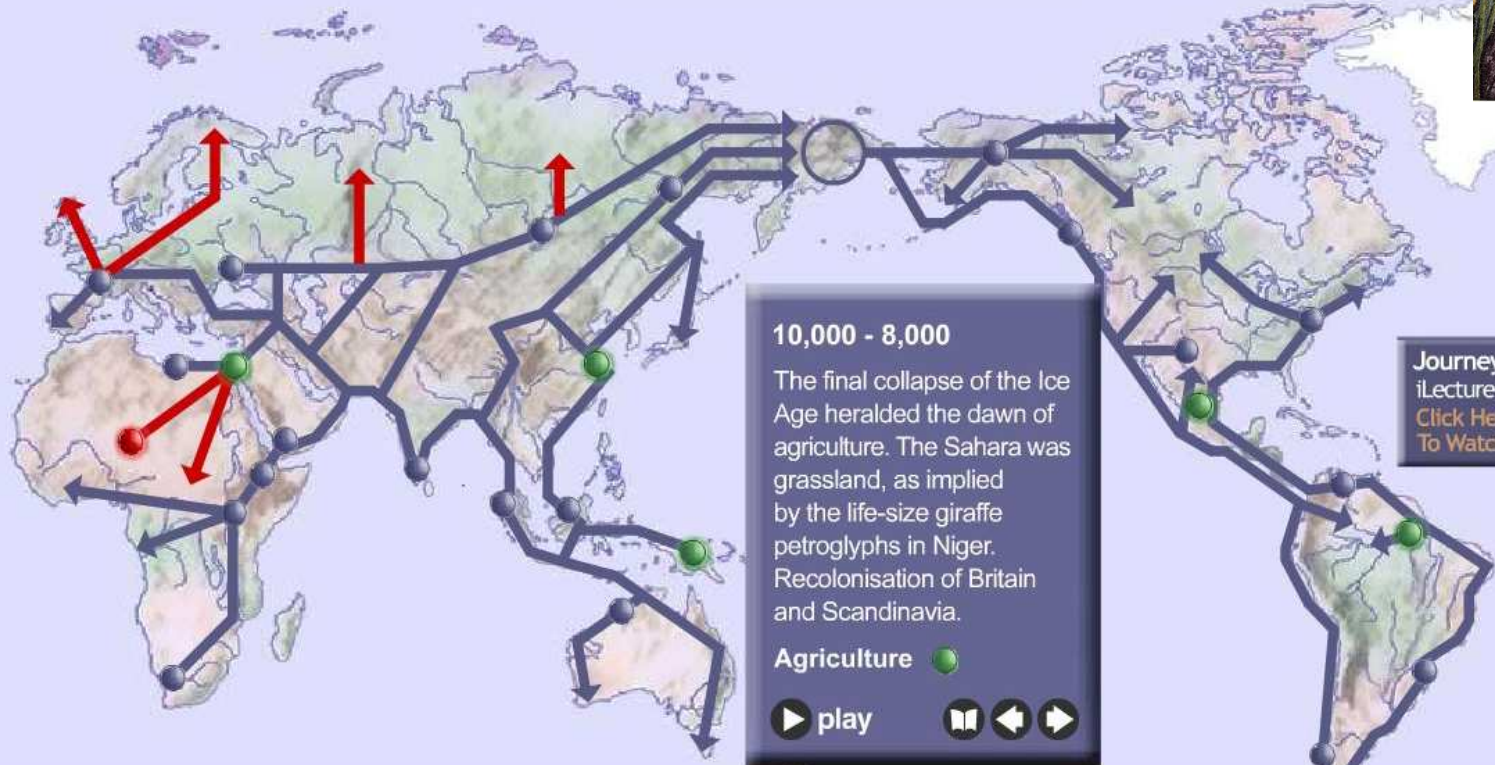

Stručné dějiny lidstva

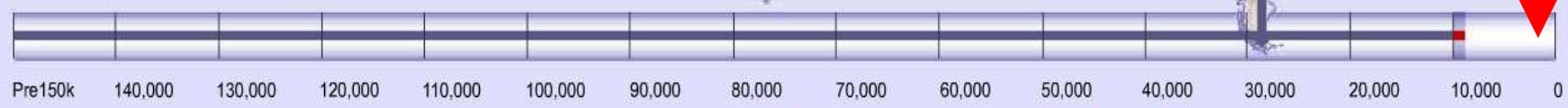
- 1. **adaptace na patogeny**
- 2. **klimatické adaptace** (pigmentace, tolerance k horku ~ ke ztrátám soli, kardiovaskulární adaptace)
- 3. **potravní adaptace** (laktáza)
- 4. **kognitivní adaptace?** (ASPM, MCPH1, tonální jazyky)

'JOURNEY OF MANKIND' INTERACTIVE TRAIL ADAPTED FROM 'OUT OF EDEN' / 'THE REAL E
STEPHEN OPPENHEIMER © 2003

Journey of Mankind
iLecture Film
[Click Here To Watch](#)

Časová škála

- 8 Mya – člověk x šimpanz
- → 1/4 (2 Mya) – moderní lidé (*Homo ergaster*)
- → 1/10 (200 kya) – předek dnešních populací *H. sapiens* (s.str.)
- → 1/100 (2 kya) – „náš“ (jejich?)
letopočet